

Dnesek

ROČNÍK II.

V PRAZE 6. LISTOPADU 1947

CENA Kčs 3.50

Třicet let

VLASTIMIL VRABEC

Propast prázdného času

EDVARD VALENTA

Proč to děláme

JAROSLAV P. BLAŽEK

Československo - křižovatka Evropy

OWEN LATTIMORE

Novinář má strach

BOHUMIL BÍLEK

Dozvuky retribuice

AMOS POKORNÝ

Pekařův myšlenkový odkaz po deseti letech

Dr JAR. WERSTADT

Otevřený list — Náměstí Budovatelů — Kluby Národní fronty — Trestní rejstřík a politika — Práce bez pathosu — Kam jsme to dopravovali — Stroje a lidé — Censura knih u nás a v Číně — Co je dokumentární film — Dva zbití novináři — Kdo se lépe osvědčil?

Ilustrované dětské knihy nakladatelství Fr. Borový

Ivan Blatný: **JEDNA DVĚ TŘI ČTYŘI PĚT.**

Obrázky Kamila Lhotáka. Váz. 90 Kčs. Líbezná kniha dětských říkadél, mnohobarevných obrázků a básniček o městě, tramvajích, motocyklech a j. Svět moderního dítěte, viděný dvěma předními mladými umělci, malířem a básníkem.

Josef Dvořák: **OD MOŘI I ŘEK.**

Povídky o hastrmanech. Ilustrovala Květa Hnilíčková. Váz. 150 Kčs. V povídkách, zabarvených tu jako pověst nebo povídka historická, jinde jako prostý žert nebo realistický obrázek, vystupují hastrmani jako nerušiví, téměř nepohádkový a přirozený prvek.

Pavel Nauman: **POHÁDKY O MAŠINKÁCH.**

Ilustroval Kamil Lhoták. Váz. 85 Kčs. Nejsou to jen neobyčejná dobrodružství, co vypravuje Pavel Nauman, je v těch pohádkách o strojích i hodně jadérek životní moudrosti, která chce dětem dát něco i na jejich cestu do světa a do života.

Frant. Langer: **BRATRSTVO BÍLEHO KLÍČE.**

Ilustroval Ondřej Sekora. Váz. 85 Kčs. Langer seřadil několik příběhů, plných dramatických zápletek a dějů s humorem a vtipem, vedoucích malé čtenáře cestami autorových zámyslů výchovných a nabádavých.

Václav Řezáč: **ČAROVNÉ DĚDICTVÍ.**

II. vydání. Obrázky Vilmy Vrbové. Váz. 120 Kčs.

Cítíme tep statečného srdce i hluboký prožitek básníka a jeho pointu, platnou a živou: statečnost jako víru a víru jako statečnost.

U V S E C H K N I H K U P C Ů

Knihy R. H. Bruce Lockharta

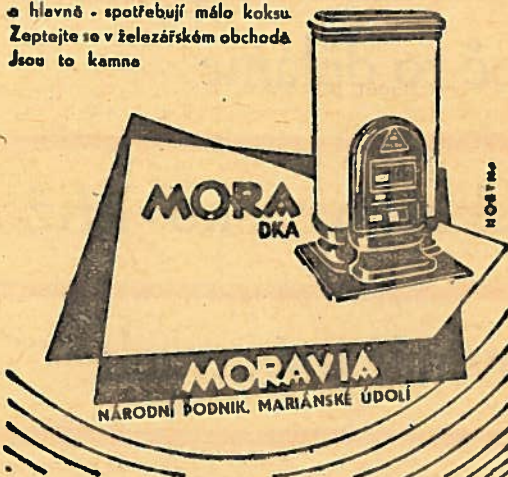
CESTOU KE SLÁVĚ
ÚSTUP ZE SLÁVY
NÁVRAT DO MALAJSKA

brožované a v původní vazbě koupí
NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVÝ, PRAHA I,
Národní tř. 9.

KAMNA,

kteřé budete chválit . . .

Hoří nepřetržitě, takže nemusíte
každý den zatápnout, příjemně hřejí -
a hlavně - spotřebují málo koksu.
Zeptejte se v železářském obchodě.
Jsou to kamna

OBSAH DNEŠKA Č. 31: HAROLD J. LASKI: Obnova komunistické internacionály? — EDVARD VALENTA: Hlavy bez střech. — BOHUMIL BÍLEK: Reportáž ze Zlína. — OWEN LATTIMORE: Československo - křižovatka Evropy. BÍ: Věříte číslům dvouletky? — Dr J. MÁCHA: Lid může pomoci soudnictví. — Dr JAR. WERSTADT: Pekařův myšlenkový odkaz po deseti letech. — Zlepšili jsme politické stranictví? — Evropské brýle. — Případ fy Jos. Bagar v Olomouci a právo. — Zemědělcům není dopřána demokracie. — Právě nyní třeba pracovat pro Spojené národy. Grotoska. — Děti bez vyznání ve škole. — Nesnáze demokracie. — Co je luxus? — Svět jako velký úřad. — Jednal správně. — Jen za sebe.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TŘ. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 33.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 34.

Třicet let

Noni tomu ještě tak dávno, co se kapitalistické státy pilně zaměstnávaly celkem neprodnou otázkou, zda je sovětský systém schopen obstát před tváří ostatního světa. Přesně před patnácti lety o tom velmi případně napsal F. X. Šalda v článku »Patnáct let sovětského Ruska« (Šaldův zápisník, r. V.):

»Co může tomu říci člověk jako já, který není pravověrný marxista, byt byl strukturalista jiného směru? A mnozí, přemnozí, kteří jsou v stejném postavení? Myslím, že budiž jejich theoretické stanovisko takové nebo onaké, nemohou odeprít svého zájmu tomu obrovskému experimentu, jakého tu dosud nebylo. Zdaříž se nebo nezdaříž, měž úspěch celý nebo jen poloviční, nemůže to nic ubrat z úcty k němu, z úcty podmíněné právě titánskostí jeho rozměrů. Za nic na světě nesmíme chtít, aby se odestálo, co se stalo; aby tento výboj lidského ducha byl redukován ve své východisko; aby bylo vymazáno všechno úsilí posledních patnácti let, tak těhotných budoucností jako žádná jiná posud nejen v dějinách ruských, ale i evropských. Naopak: jsi-li spiritualista, jsi-li křesťan, jsi-li idealista, zardi se, že dlo spravedlnosti společenské se koná v cizině na základě materialistickém a atheistickém, a nekoná se doma, u tebe, na základech tvé ideologie, kterou pokládáš za jedině správnou. Jak je to možné, že ty tvé dobré ideologie jsou zcela neúčinné v životní skutečnosti? Ze jsou jen pro parádu? Jen pro akademické zátiší, závěťí, zápečí? Naopak: měli byste se snažit přinutit své státy a národy ne k boji s Ruskem, nýbrž k mírovému soupeření s ním podle svých plánů a method ideologických; aby nezůstávaly jen na papíře, nýbrž snažily se proměnit se v tělo...«

Za těchto třicet let, která uplynula od bolševického převratu r. 1917, sovětský stát překonal mnoho obtíží politických, hospodářských, sociálních, kulturních. Mohl svět dostatečně přesvědčit nejen o své životaschopnosti, nýbrž i o své odolnosti a jedinečné síle. Osvědčil se tudíž sovětský systém? Netřeba odpovídat na otázku, na kterou jasně odpověděla sama nedávná skutečnost.

Abychom postihli tento vývoj v celé jeho šíři, bylo by třeba uvést podrobná čísla a statistiky. Celé moře čísel, která by zachytily stav v jednotlivých fázích hospodářské i kulturní výstavby. Půjďme však jinou, schůdnější cestou. Všimneme si, jaké byly překážky, s nimiž se Rusové za prvních třicet let existence své socialistické velmoci sráželi, a jak tyto překážky zdolávali.

1. Vítězství říjnové revoluce na sebe bolševici vzali velikou odpovědností za budoucnost státu, jehož kormidlo bylo právě svěřeno jejich rukám. Nejdříve bylo nutno potřit kontrarevoluci vnitřní i vnější a vytvořit tak aspoň nejskrovnější podmínky pro výstavbu národního hospodářství. Nelze si při této příležitosti nevzpomenout, že se na př. r. 1922 začínalo s průmyslem, jehož produktivita klesla na 13 procent předválečného stavu. V následujících letech šlo tedy především o to, tento nebezpečný rozdíl vyrovnat. V poměru k státům s liberalistickou hospodářskou soustavou, které se snažily co nejrychleji vyplout z válečné stagnace, byli tedy Rusové v značné nevýhodě. Tento stav ostatně velmi výstižně charakterisoval později sám Stalin:

»Zdědili jsme ze starých dob technicky zaostalou, chudou a zbídačelou zemi, zničenou čtyřmi lety imperialistické a třemi lety občanské války, s obyvatelstvem z poloviny negramotným, s nízkou úrovní techniky, s ojedinělými oásmi průmyslu, které tounuly v moři malých rolnických hospodářství. Taková byla země, již jsme zdědili. Naší

úlohou bylo přenést tuto zemi z doby středověké zaostalosti v údobí moderního průmyslu a mechanisovaného zemědělství. Bylo si lze vybrat: Buďto splníme tento úkol v době co nejkratší a upevníme socialismus v zemi, nebo jej nesplníme a naše země ztratí svou nezávislost a stane se hračkou v rukou imperialistických velmocí.«

2. Neméně naléhavá byla otázka, jak zabezpečit sovětský stát zevně. Intervenční mocnosti byly poraženy. Mohl však tento fakt sám o sobě poskytnout Rusům záruku, že se intervence nebude za několik let opakovat?

3. Konečně bylo třeba neprodleně přistoupit ke kolektivisaci zemědělství: počet rolníků totiž rychle vzrostl z 15 milionů na počátku revoluce po parcelaci půdy na 25 milionů a hospodářské ztráty, které stát utrpěl neodborným obděláváním půdy, byly příliš veliké. Ještě r. 1922 na př. byly zemědělské dodávky jen poloviční proti stavu z r. 1913.

V souvislosti s realizací těchto plánů bylo však nutno okamžitě přikročit k dalším dvěma úkolům, bez jejichž úspěšného splnění, nebo aspoň bez předpokladu, že budou úspěšně splněny, by se byla vláda sotva mohla odvážit podniku tak mohutného a riskantního jako byly pětiletky: k plánovitě morální a politické výchově všeho obyvatelstva a k odbornému školení dělnictva. Právě v době pětiletky se ukázalo, jak bylo důležité, že se význam individuální výchovy v kolektivu nepodceňoval.

4. Ačkoliv na první pětiletce (1927—1932) měli ještě značný aktivní podíl zahraniční dělníci — není bez zájmovosti, že právě tito lidé tvořili po návratu ze SSSR hlavní opory komunistické internacionály — přece byla především zkouškou sovětského člověka a jeho nové výchovy. Oč šlo v těchto nejdiskutovanějších pěti letech sovětské hospodářské politiky? Jako ve všech pětiletkách následujících o zvýšení životní úrovně sovětského lidu, jehož bylo možno dosáhnout pod zorným úhlem zvláštního uspořádání politického a sociálního — byt i za cenu značných dočasných obětí — jedině kolektivisací soukromých výrobních statků a zintenzivněním výroby. Nechybělo-li, zejména v tomto údobí prvního mocného nástupu nevyzkoušeného dosud hospodářského systému, krátkozrakých často zahraničních kritiků, kteří prý byli ochotni pro komára nevidět velblouda, nebylo na této krátkozraké nedůvěře celkem nic pohoršujícího, diktovala-li jí jen zdravá lidská skepse bez zlomyslných poškleků.

V čem se projevil úspěch první pětiletky, byla-li úspěšná? Především v odstranění dvou protikladů, brzdících harmonický vývoj socialistické velmoci: a) protikladu mezi velmi pokrokovým systémem politickým a velmi reakčním systémem hospodářským a b) protikladu mezi socialistickým velkopřmyslem a individualistickým zemědělstvím.

5. Druhá pětiletka (1933—1937) hospodářské výstavby měla dokončit dílo započaté r. 1927. Plody, které uzrály v nejtěžších letech, bylo lze sklízet. Jestliže celková produkce Sovětského svazu vzrostla ve srovnání s cenovým indexem let 1926/27 ze 42 miliard rublů na 100,3 miliard rublů, bylo už to zajisté dobrým znamením, že plánované hospodářství se nejen osvědčuje, nýbrž že dokonce překonává všechno očekávání. Úspěšné splnění druhé pětiletky však bylo významně především tím, že uvolnilo nesčetné zdravé intelektuální síly země pro jiné naléhavé úkoly, zejména kulturní.

6. Třetí pětiletka, zahájená r. 1938, měla za úkol dokončit výstavbu beztržní společnosti jako přestupní stanice na cestě ke komunismu. Jestliže toto údobí, svým obsahem jistě nejzajímavější, nemohlo být zdárně dokončeno pro rostoucí nebezpečí války a úkoly spojené s bu-

dováním obranných prostředků proti možnému útoku, a jestliže válečný konflikt, postihnoucí Sovětský svaz strašnou zkárou materiálních hodnot, vrhl tento stát téměř o desetiletí zpět do minulosti, neznamenalo to konec či resignaci jeho tvůrčích sil, jak se mnozí z počátku domnívali, nýbrž naopak jejich koncentraci k zdárnému provedení dalších budovatelských úkolů.

V třiceti letech existence sovětského Ruska má údobí hospodářských pětiletok své čestné místo. Těžko bys našel pod sluncem jinou zemi, která by se dovedla s tak houževnatou láskou a obětavostí oddat experimentu, jimž první léta hospodářské výstavby bezesporu byla. V tomto údobí dožrála celá jedna generace sovětské inteligence vědecké i umělecké, jejíž další činnost zůstala už navždy poznamenána dobou, která jí poskytla nejen inspiraci, nýbrž i existenční zabezpečení.

Trhlina, která se každým dnem může rozšířit v nezdratelnou propast mezi Západem a Východem, nebyla v plánu třiceti budovatelských let sovětského Ruska. Podnět k novému štěpení světa, které rozumní lidé sledují s bezmocnými obavami, vyplynul z hlubokých protikladů politických, hospodářských a sociálních mezi systémem kapitalistickým a systémem socialistickým, který stále zvětšuje své vyhlídky na konečné vítězství. Je však možno tento spor dvou ideologií vyřešit zbraněmi? Neurychlila by nová válka jen neodvratnou zkázu systému, který dohrál svou úlohu ve světové historii? Nepřispěla by právě nová světová válka k drtivému vítězství socialismu nad soukromokapitalistickým systémem?

Máme dnes právo i povinnost být Sovětskému svazu hluboce zavázáni za důkladnou lekci, kterou světu udělil. Nebylo by už pro nás myslitelné opustit cestu, kterou nám vývoj přikázal.

Vlastimil Vrabec

poznámky

Otevřený list

Bratře Antoníne Zápotocký!

Promiň mi, že se na Tebe obracím otevřeným listem a promiň, že Tě v něm oslovuji bratře! Činím tak jako bývalý politický vězeň Tobě, rovněž bývalému politickému vězni. Používám tedy oslovení, které bylo mezi námi zvyto a zůstalo nám i v našem spolkovém životě bývalých politických vězňů. Úmyslně přitom pomijím Tvé nynější veřejné funkce a nechávám stranou i svoje, poněvadž Ti chci dnes říci něco jen jako bývalý politický vězeň bývalému politickému vězni. Zdůrazňuji, že si Tvého stáří i životní zkušenosti vážím.

Právě proto nechápu, jak jsi mohl použít veřejně takových výhrůžných slov vůči nespokojeným veřejným zaměstnancům ONV Praha-jih i jiným a hrozit jim dokonce prací v dolech. Víš přece velmi dobře, jak nás tím prohaněl, hrozil i také to prováděli okupanti, ať v koncentracích za dráty anebo ve velkém protektorátním koncentráku bez drátů. Víš, že jim práce nebyla cílem, ale prostředkem k týrání. Nechtěl jsem věřit, když jsem četl v novinách, že bys mohl Ty hrozit v osvobozené republice svobodným občanům této republiky něčím podobným a přitom zdůraznit, že hroziš touto prací jako trestem za odboj proti odborovému hnutí. Ale když jsem Tě slyšel na své vlastní uši v rozhlasu a poznal podle hlasu, že ta slova pronášíš opravdu Ty, tedy byl jsem do hloubi své duše tak uražen, jako dosud málokdy. Byl jsem tím pobouřen také jako občan a veřejný zaměstnanec.

Nedovedu vůbec pochopit, že jsi nepochopil možnost a neudržitelnost takového vyhrožování, aniž bys býval dříve přesvědčen, — a tu možnost máš — proč jsou ti zaměstnanci rozhníváni, proč jsou nespokojeni a proč — dejme tomu — bouří? Kdybys jim rozumně vyložil, jak se věci mají, jistě by leccos uznali, i když bys jim na př. nemohl dobře vysvětlit, proč najednou právě u veřejných zaměstnanců ta-

kový ohled na státní pokladnu a proč ten ohled nebyl na př. při konfiskaci německého a kolaborantského majetku, kde mnozí špatní lidé, jimž veřejný majetek nebyl a některým není dosud svatý, odcizili státu mnoho desítek miliard korun. Snad by se bývali tázali Tebe, jako by se mohli tázat i mne a jiných, proč jsme nevybrali na ta místa jen lidi bezúhonné. Snad jsme vinni oba a jistě i jini, že jsme vás nedovedli právě v této otázce být energičtí, tak energičtí, jak ses ukázal nyní vůči odbojným veřejným zaměstnancům. Myslím, že tam by bývala ta ráznost mnohem více na místě. Cením si, že občas dovedeš energiicky říci pravdu do očí těm, jimž především stojíš v čele, ale hrozit někomu tělesnou prací jako trestem, to není — promiň mi to — ani socialistické, ani demokratické a nejméně lidské. Práci trestal a tak jí také pojímal svět kapitalistický a nacistický, ale svět socialistický musí vidět v práci, ať je jakákoliv, svůj smysl i poslání. Proto svět socialistický nesmí ani tomu, kdo se za svou práci domáhá spravedlivé odměny, vyhrožovat jinou prací jako trestem. Všichni máme právo na život, a plníme-li řádně zákon, tedy právo na slušný život.

Jsem pevně přesvědčen, že mi aspoň ve svém nitru dáš za pravdu. A to se Tě ani netáži, podle jakého zákona a nařízení bys chtěl odbojného veřejného zaměstnance poslat do dolů, odbojného jen v odborové organizaci? Víš, že jsem ti chtěl veřejně napsat, že vystupuji z odborové organizace, hlásím se jako rozbijec odborové organizace, ačkoliv jsem stoupencem jednotného, stranicky nepolitického odborového hnutí? A že jsem Ti chtěl napsat, že jsem Ti k dispozici, abys mne poslal do dolů, máš-li k tomu zákonem dané právo? Přece nechceš, abychom se ve svobodné republice, po níž jsi za dráty toužil Ty právě tak jako já a jini, takhle domlouvali anebo abychom jeden druhému takovým způsobem naháněli strach. Jistě uznáš, že toho není zapotřebí a že bychom v tomto směru my, kteří máme z vůle lidu svěřené určité veřejné funkce, předcházeli ostatním velmi špatným příkladem.

Závěrem Tě prosím, aby ses na mne pro tento list nehoršil, abys svá slova znova uvázil a do budoucnosti pečlivěji vážil.

V Brně 26. října 1947.

František Loubal,

bývalý politický vězeň v Dachau a Buchenwaldu

Náměstí Budovatelů

I.

Z denního tisku je známo, že se má zřídit snad už v nejbližší pětiletce na rozlehlé ploše vnitřní Prahy náměstí Budovatelů, které má být vroubeno monumentálními budovami, jako palácem pro ÚRO a palácem pro generální ředitelství zárodných podniků.

Zijeme v době, kdy obyčejný pražský občan má mnoho starostí, jak opatřit pro sebe a svoji rodinu nejnnutnější hospodářské statky. Není dostatek uhlí, není textilní zboží, tisíce a tisíce žádostí u pražského magistrátu svědčí o tom, že lidé nemají kde bydlet, nebo bydlí v nezdravých sklepních bytech a jiných děrách. Taci lidé ovšem neradi slyší, že se budou stavět paláce. Pro koho? Nikoli pro ně.

Ať už má financovat výstavbu náměstí kdokoli, je budování reprezentačních paláců v době, kdy zdaňujeme přepychovou daní lepší košili, rukavici nebo klobouk, zřejmým luxusem a odporuje to i základním poučkám ze soukromé nebo státní ekonomiky.

Každý ukojuje svoje potřeby v míře obmezených prostředků, jež má k dispozici, a volí svoje nákupy podle toho, co nejnáléhavěji potřebuje. Co byste rekli člověku, kdyby si koupil přepychový klobouk a při tom chodil v roztrhaných kalhotách?

Ve veřejném hospodářství tomu není jinak. Jak bylo správně napsáno, že dokud nevyřešíme dopravní problém města Prahy, dokud se nepostaráme o stavbu nemocnic a o jejich vybavení, dokud nepostavíme dostatek bytů, nelze pomýšlet na přepychové paláce. To bude ještě dlouho trvat. Myslím, že je to pro každého jasné.

jpl.

II.

V těchto dnech se v novinách píše o návrhu stavby »Náměstí Budovatelů«. Výstava, otevřená ve Smetanově museu, má za úkol propagovat tento návrh. Na výstavu se jde podívat také student. Prohlíží plány i modely, znázorňující projektované náměstí, na němž mají být paláce odboru, druž-

stev, paláce generálních ředitelství znárodněného průmyslu a jiné budovy, a je nadšen velikostí projektu. V duchu již vidí davy lidu, oslavující kolektivně národní svátky a úspěchy své budovatelské práce.

Odehází zamyšlen. Vzpomíná na svou školu, stavbu 64 let starou, která naprosto nestačí na svůj úkol. Je tak přeplněna, že musí být střídavě vyučování. Cvičit musí žáci chodit na vzdálené sokolské cvičiště, neboť tělocvična školy není již přes dva roky použitelná pro plíseň na zdech a opravné práce se musí zastavit pro nedostatek peněz. V jednom poschodí je pro 7 tříd asi s 200 žáky jeden jediný záchod s jedním umyvadlem. Student vzpomíná, v jakém stavu jsou lavice a tabule ve třídách, a v jakých praehistorických kamnech se topí. A ptá se: »Zbude v naší první pětiletce, v níž má být postaveno miliardovým nákladem náměstí Budovatelů, také něco na opravu a zařízení naší školy?«

A to ještě jeho škola není na tom nejhůře. V dubnu tohoto roku byla uveřejněna statistika stavu pražského školství. Z 507 škol všeho druhu — kromě škol vysokých — má vyhovující budovu jen 198 škol, částečně vyhovující 61, a nevyhovující 139. Nouzově je umístěno 13 škol. Z celkového počtu 264 školních budov je 27 budov nejméně stoletých a 145 budov 50—100 let starých. Jediná školní budova je na hřišti, 68 budov v zahradách a 184 budov je součástí bloků domů. Ředitelnu, sborovnu ani hejvornu nemá 59 škol. 141 škol nemá vlastní tělocvičnu, 306 škol nemá křesličnu, jen 47 škol má shromažďovací a promítací síň. Umyvárny nemají dosud 293 škol, v 11 školách nejsou splachovací záchody. Hřiště nemá dosud 262 škol. Přestavby potřebuje 28 škol, a nové budovy 148 škol.

Takový je stav pražského školství. Což teprve, kdybychom k tomu přidali stav vysokého školství v Praze, a kdybychom si zjistili stav školství v ostatních městech a na venkově! A to je jen školství. Kde jsou nemocnice a kde jsou byty, jichž je katastrofální nedostatek? Zbyde pak také na nový parlament, na podzemní dráhu v Praze, rozšíření ruzyňského letiště a jiné naléhavé věci?

Ovšem, výstavbu prý mají financovat znárodněné podniky. Ale pak nebudou moci odvádět své zisky do státní pokladny a stát bude musít nadále zatěžovat občany daněmi. Je otázka, zdali pak tyto občané budou mít chuf kolektivně se veselit na náměstí Budovatelů.

J. Š.

Kluby Národní fronty

...už okolnost, že se Kulturní politika mohla v této věci tak rychle shodnout s Dneškem je dobrým znamením. Ukazuje, že ještě je mnoho dobré vůle mezi námi... píše KP z 26. října na Klunův návrh, otištěný v Dnešku. A na jiném místě píše: »Byla by škoda, kdyby podnětný návrh p. Klunův padl bez ohlasu.«

Ano, s tím nutno souhlasit. Budeme-li mít dost dobré vůle podporovat návrh tak, aby byl realizován, uděláme pro svůj národ víc, než když se do úpadu budeme anagažovat každý jen za svou stranu. Jsme rozškatulkováni. Příslušník strany X už bezmála neuznává existenci ministra strany Y. Zná jen »své« ministry. Jsme předrážděni. Neústupní.

Ta nádherná československá národní vlastnost — hrdost, která je tak skvělou zbraní vůči nepříteli vnějšmu, začíná být ale nebezpečným nepřitelem vnitřní národní bezpečnosti, umocní-li se neústupností a opičí láskou k »neomylné« své straně.

Tu přichází Klunův návrh jako na zavolanou. Najde-li patřičnou odezvu na příslušných místech, může nám stmelit Národní frontu. Nelze zatím dost dobře docenit, kolik kladného by mohly kluby Národní fronty pro republiku znamenat!

Štvavě upravené propagační skřínky jednotlivých stran, nervosní hloučky a davy roklující rozčleně před sekretariáty, to by ustoupilo klidným, věcným debatám v klubech Národní fronty.

Dělníci rukou i ducha, vědci, političtí odborníci, publicisté, podpořte návrh Klunův.

Slavin-Trnka

Trestní rejstřík a politika

Za protektorátu přišlo ke cti mnoho lidí, které za první republiky vzdálil od politiky jejich trestní rejstřík. Byly v něm nějaké ty zločiny zpronevěry, zavineného úpadku, pouhopouhé krádeže nebo nějaký ten delikt mravnosti. Němci byli tak velkorysí, že takové delikty rádi promijeli těm, kdo slibili plně se věnovat propagandě říšské myšlenky nebo antisemitismu. A tak jsme najednou viděli na šéfredaktor-

ských místech takových Arijských bojů, na př. staré kriminálníky, tak se stalo, že aktivistickou revui řídil pán, který kdysi prodával Američanům Karlův Týn, tak najednou Masaryka a Beneše soudili lidé, kterým by byl dříve nikdo nepodal ruku. Slušní lidé se velice v těch smutných dobách radovali nad tím, že velkou většinou jen individua kriminální minulosti dala se najmout za žoldněře Adolfa Hitlera.

Myslili jsme, že doba, kdy lidé s trestním rejstříkem mohli dělat kariéru, byla jen epizodou. A přece ještě i dnes stále slyšíme o případech, kdy lidé pochybné minulosti, ne političtí, ale zcela jiní bývali vězňové, objevují se na různých místech národního života, v národních výborech, v závodních radách či v národních správách — a domnívají se, že stále ještě je doba, kdy by mohli dělat kariéru. A existují bohužel političtí činitelé, kteří pardonují takovým lidem jejich minulost, jen když jsou dobrými stranickými agitátory. Slyšeli jsme o případech, kdy lidé tohoto typu byli policejními referenty místních národních výborů nebo národními správci velmi důležitých průmyslových či jiných objektů. Mili pánové dovedli se prostě prohlásit za obět bývalé třídní a buržoasní justice, a přes jejich minulost přešlo se šetrným zapomenutím. Divíte se pak všelikým aférám! Používat služeb takových lidí se žádnému směru či režimu dosud nevyplatilo. Slušní lidé všech stran bez rozdílu to předběhly vědí — kež by měli — ve všech stranách — tolik síly, aby pány se zatíženými kriminálními trestními rejstříkem dovedli odkázat do patřičných mezí. Či snad chceme opět nové Rudolfy Nováky?

Jiří Zhor

Práce bez pathosu

Dlouho bude v různých oborech nedostatek sil a dlouho si v nich budeme musít všelijak vypomáhat, v dolech, o žních, při úpravě vesnic a měst, brigádami, národními směnaní a jinak. Budeme se musít dovolávat dobré vůle i občanského smyslu českých lidí. A do těchto výzev se velmi často pletou slova, která o práci hovoří velmi pateticky. I bude dobře si pomalu zvykat na to, abychom se na práci dívali zase jako na samozřejmý úděl, na samozřejmou povinnost každého zdravého a schopného jednotlivce, a abychom dovedli být také tvrdí na ty, pro které práce není samozřejmostí.

Je mnoho oborů, kde bychom se obešli bez různých brigád, kde bychom jich potřebovali méně, kdyby všichni ti, kteří mají pracovat, skutečně a poctivě pracovali. Stále ještě se hodně hodin v závodech ztratí zbytečným politisováním, zbytečnou agitací i tím, že lidé, kteří by mohli pracovat, se starají o docela jiné věci. Už několikrát bylo připomenuto v deníku tisku, jak zbytečně mnoho deputací jezdí z různých, často velmi vzdálených závodů do Prahy, ač by to šlo docela dobře vyřídít písemně nebo telefonicky. Tím se ztrácí hodně času a ještě více peněz.

A bylo by vhodné si také dobře všimnout, jak vypadá absence v různých závodech. Jen zčásti je působena nemocí a ne vždy ti, kteří se hlásí jako nemocní, jsou skutečně nemocní. V zemědělských krajích tato absence v práci stoupá v létě, kdy chalupník-dělník chce sklídit nebo chce někde pomáhat na žních, aby měl trochu více jídla v zimě. To je možno pochopit, i když to hlavně tam, kde je zavedena pásová výroba, dělá velké nesnáze. Ale je také velká absence v pondělí; absence, která nějak souvisí s přemírou tanečních zábav po venkově i s nemírnou spotřebou lihočin. Tato absence má velmi značné rozpětí, kolísá — řekněme — mezi 3 a 12 procenty. Záleží na závodech. Je-li ve velkém závodě absence malá, a je-li v jiném závodě v témže místě velká, nutno říci, že nezáleží na lidech, ale na závodě, na vedoucích. Jestliže u jednoho závodu je možno se přesvědčit o přesné docházce, zatím co u jiného se lidé u brány trousí tak, že je těžko odhadnout, kdy vlastně závod pracuje, je zase vidět, že nezáleží jen na lidech jdoucích do práce, ale také a hodně na vedení. Někde si dovede vedení udělat pořádek, někde si tento pořádek udělá závodní rada; jinde si nechťejí nikoho rozhněvat a absence se drží na vysokém čísle a lidé u brány se pomalu, jeden za druhým trousí do práce.

Mohli bychom méně spoléhat na pomoc dobrovolníků, kdyby pořádně pracovali ti, kteří pracovat mají. Mnoho závodů by nemusilo tak usilovně hledat nové síly. Byla národní směna mládeže. Je potřeba pochválit každého, kde někde pomůže, když již svoji práci má za sebou. Ale zrovna před 28. říjnem odjíždějí z Prahy a odjinud lidé, aby k volné neděli a k volnému 28. říjnu si přidali ještě volnou so-

botu a ještě volné pondělí. Nebylo těch lidí málo. Máme hodně svátků a je dosti těch, kteří si to dovedou zařídit tak, aby vedle těchto svátků si udělali ještě volno před nimi i po nich. Nepomohlo by shánět drobné pramínky dobrovolných pomocníků, kdyby nebyl pořádek v hlavním řečišti.

V. G.

Kam jsme to dopracovali

Politici činitelé mohou být spokojeni se svou prací. Již nese ovoce. Podařilo se jim rozšířit nenávisť a zmatek do rodiny.

E. F. Burian uveřejnil v týdeníku »Květen« článek pod titulem: »Je otec vlastním dědicem?«

Jedná se o pražskou rodinu, dosti zámožnou, která má, respektive do nedávna měla, devatenáctiletou dceru. Tato dcera udělala strašnou věc, jež nemá snad obdoby. Považte, že šla proti vůli vlastního otce splnit tříměsíční zemědělskou povinnost podle nařízení ministerstva sociální péče a to ještě pro »komunistickou republiku«, jak se vyjádřila hlava rodiny. Její otec se nemohl totiž smířit s myšlenkou, aby někdo kromě na něho, mohl pracovat též na jiného, obzvláště jedná-li se o stát. Na vysvětlenou: jeho dcera byla u něho v kanceláři. Na důkaz svého přesvědčení vyhodil dceru s domu.

Bravo, drahý pane, takto se má jednat. Jen s nikým žádné dlouhé caviky, jen se s nikým nemazlit. Klidně ho hoďte přes palubu, jestliže s vámi nesouhlasí.

Vzpourná dcera tedy šla. Splnila svoji národní povinnost. Ale co dělat po třech měsících? Je katastrofální nedostatek nemocničních ošetřovatelek, půjde tedy do zemské ošetřovatelské školy. Pozor však. Zde je kámen úrazu — není plnoletá. Do školy potřebuje písemné svolení otce. A ten, hanba mluvit. »Komunistická republika.« Ostatně ošetřovatelky jsou jen pro noční flirtování lékařů. Mezi ošetřovatelkou a prostitutkou si nevybereš. To byl zase světový názor paní nevládní matky.

A dále vám povím, co již v článku E. F. Buriana není. Do celé věci se zapletl soud a byl poněkud jiného názoru, než rodina. Dal devětletí úřední svolení do školy a z mocí úřední ji zploletil. Vážený pan otec dal se ještě jednou vidět ve vši své slávě a krásě. To, že má dva byty, mu vůbec nevadilo a svou dceru vystěhoval i s nábytkem, který má po své zemřelé matce. V tomto bodě bude mít ještě soud spolu s bytovým úřadem co dělat.

Ano, tak hluboko zasáhli politici písálkové do soukromého života. Kde máme hledat neustále proklamovanou jednotu národa, když ji nenajdeme u jeho základní buňky — rodiny.

Zastavte svou vzájemnou palbu, a potírejte především špatného člověka, neohlížejíce se na jeho politickou legitimaci. Je ještě čas.

Jan Níkl

Stroje a lidé

Není snad týdne, abychom nečetli o novém úspěchu techniky. Nebyl to velký úspěch techniky, když v Americe vzletlo letadlo, přeletělo Atlantický oceán a přistalo v pořádku na anglickém letišti — a při tom toto letadlo letělo zcela samostatně? Je pravda, že v něm byla posádka. Ta však po cestě nehnula ani jednou pákou, ani jedním vypínačem. Vše — a ke vši spokojenosti — obstarali nějakí roboti, od startu až zase k vysunutí podvozku a hladkému přistání. A není tomu tak dávno, co let přes oceán znamenal opravdu zápas se smrtí. Dnes cesta do USA z Evropy clipperem není otázkou technickou; technika už svůj úkol rozřešila a udělala letadla, která Starý a Nový svět spojí za necelý den.

Bylo by zajímavé přepsat pohádku o Dlouhém, Širokém a Bystrozrakem podle dnešního technického pokroku. Dlouhého by nahradila auta a letadla, která dnes letí už více než 1000 km za hod. Místo Širokého, který na ráz vyplil celé jezero, by dodala Českomoravská nebo Škodovka několik velkých odstředivých čerpadel. Místo Bystrozrákého bychom užili radaru. Podivuhodné zařízení, které ultrakrátkými vlnami proniká tmou, mihou na vzdálenost několika set km; na malém stínítku vytvoří když ne přesný obraz, tedy jasný stínový nárys, mapku; dovede ve velké vzdálenosti najít cíl letadla, spočítat je a zamířit na ně zbraně. V boji proti Japonům užívali Američané jakýchsi helem, brýlí, a jich pomocí viděli ve tmě, aniž by byli sami viděni.

Nevyohází z úžasu ten, kdo sleduje, jak jeden velký vědecký a technický úspěch se řadí k druhému. Jinak ovšem

tomu je, kdy se tento vědecký a technický pokrok srovnává se stavem v jiných oborech lidské činnosti. Slyšíme a čteme stále, že technika překonala vzdálenosti mezi světy a lidmi. V teze době však u nás i jinde je trochu papíru, který dovede mezi dva lidi položit velké vzdálenosti: politická legitimace. Nedá mnoho práce chytit některou z amerických vysílaček; radar vidí tmou a mihou přes celé stovky km; roentgenové paprsky pronikají nejen lidským tělem, ale i těžkými litinovými odličky; elektronový mikroskop umožňuje vidět neviditelné až kamsi k molekule a atomu. Stačí však si vzít noviny a přesvědčit se o tom, že co je v jedné novině bílé, je v druhé novině černé, že člověk, který podle jedné novin je vzorem občanských ctností, je podle druhé novin zločincem, který jen omylem je ještě na svobodě.

Věda umožňuje poznávat stále lépe, přesněji svět. Přeteme-li však několik různých novin, jsme ochotni si přiznat, že není jeden svět, ale že je několik světů. Penicilin a jiné léky zachraňují lidské životy poměrně snadno a rychle i tam, kde dříve i nejlepší lékaři se vzdali naděje. V teze době čteme však v denním tisku mnoho zpráv, které nesvědčí o tom, že úcta k lidskému životu byla po vraždění v druhé světové válce obnovena v plném rozsahu.

Stále je zjevnější rozdíl mezi dokonalostí, s jakou pracuje věda, technika, a nedokonalostí, s jakou se vyvíjí sociální a hospodářské zřízení národů a celého lidstva. Bude potřeba, aby k technickým vynálezům se připojovali také sociální vynálezci, kteří by našli nový způsob soužití a spolupráce lidí, aby vedle velkých objevitelů ve vědě přišli také velcí objevitelé v životě sociálním, politickém a hospodářském, aby vedle lékařů, kteří dovedou léčit lidská těla, přišli lékaři, kteří by dovedli léčit lidské duše, kteří by dovedli dát jim klid, bezpečnost, kteří by v nich zanítily víru a činnost a ochotu účastnit se — každý podle svých sil a možností — přeměny celé společnosti stále k lepšímu a lepšímu. Tak, jak to říká Charlie Chaplin v »Diktátoru«:

»Vy, lidé, máte moc — moc tvořit stroje. Schopnost tvořit si štěstí. Vy lidé máte moc učinit si z života ráj. Proto — jménem demokracie — užíme té své moci — spojme se všichni. Bojujme za nový, za slušný svět.«

V. G.

Censura knih u nás a v Číně

V »Dnešku« se nejednou psalo o censuře knih, jak se u nás od revoluce v roce 1945 provádí. Není proto nezajímavé srovnat poměry naše s poměry v Číně, jak o nich píše pan Jiří Pober v 51. čísle »Kulturní politiky«. Pokud by snad poměry v kuomintangské Číně se podobaly poměrům v lidově demokratickém Československu, pak jistě jde o podobnost zcela náhodnou, jak nás o tom přesvědčuje KP. Poslyšme tedy:

»Každému z nás, kdo měl za okupace cokoli dělat s vydáváním knih, naskočí husí kůže, když si vzpomene na praxi, jakou u nás Němci zavedli: jak se každý doslov, každý text na záložce a vůbec každé slovo v knize i na knize muselo dávat schvalovat do Moravcova ministerstva, kde se s nakladateli a jejich úředníky jednalo většinou jako s obtížným hmyzem. Tyto starosti u nás po válce rázem zmizely, ale to ani zdaleka neznamená, že je tomu tak všude.« Tak na př. v kuomintangské Číně »autor musí předložit svůj rukopis hlavnímu cenzurnímu úřadu v Nankinu, a má-li štěstí, dostane příznivé vyřízení za půl roku.« Tato podobnost s našimi poměry jest ovšem jen čistě náhodná. »Naproti tomu, když hlavní cenzurní úřad má proti předloženému rukopisu námítky a když nechce vydání knihy přímo zakázat, trvá často dva až tři roky, než autorovi oznámí své rozhodnutí. Podobně to dělávali i Němci u nás.« Zde zase, jde-li o nějakou podobnost, je to podobnost čistě náhodná. »Poměry v severní, komunistické Číně jsou mnohem lepší.«

Kč bychom tedy byli v té severní komunistické Číně — povzdechne si asi mnohý český autor i nakladatel, zapomínaje na to, že jde-li o nějakou podobnost, je to podobnost docela náhodná. A že ta podobnost je docela náhodná, o tom svědčí další pasus, který hovoří o protestu čínských spisovatelů. Čeští — s výjimkou restituhodně odvázných jednotlivců — se k tomu dodnes neodhodlali — snad právě proto, že jde o podobnost jenom náhodnou. Slyšme však pisatele: »Neoficiální Asociace čínských spisovatelů vydala protest, v němž se podrobně líčí osm let útlaku lidové literatury, prováděného nikoli zákony, výroky soudu ani

policejními opatřeními, nýbrž tajnými interními opatřeními, kterých nezasevěnenec vůbec nemůže postřehnouti a které nelze nijak objektivně kontrolovat. Pisatel k tomu velmi správně podotýká, že »i tento systém jsme u nás za německé vlády poznali — a prosti čtenáři se mohli nejdříve dohadovat, že snad něco takového jako censura existuje.«

Z těchto citátů jasně vyplývá, že jde-li o nějakou podobnost, jde o podobnost zcela náhodnou a že my, kteří nemáme u nás censure, ani netrpíme nějakými tajnými opatřeními, jež nelze objektivně kontrolovat, neřku-li že by snad nějaká naše opatření neměla dokonce snad ani zákonného podkladu, můžeme si s ulhčením říci: zaplať Pánbůh, že nežijeme v kuomintangské Číně, ale v lidově-demokraticko-socialisticko-pokrokové republice, kde o nějaké tajné či zjevné censure — s výjimkou systému přidělování papíru na podkladě protektorátního nařízení z doby Moravcovy éry — vůbec mluvíti ani nemůžeme.

Přesto však, jsouce dbali opatrnosti čínských spisovatelů, jejichž jména by bylo nebezpečno prozrazovati — jak píše informátor z KP — uchováme i my své jméno v tajnosti, podpisující se pouhými písmenkami X. Y.

Co je dokumentární film

Napiše-li novinář nepravdu, je špatným novinářem. Natáčí-li filmař hrané scény a vydává je za skutečnost, platí o něm totéž. Taková je zásada pravdy a žádný hlas ji nemůže změnit. Tím menší onen hlas, který (jako reakci na naši poznámku) uveřejnila v sobotu 4. t. m. brněnská »Rovnost« a který opustil pravidla slušné výměny názorů.

Abyste byla zásada pravdy dodržena a aby nebylo lze vytýkat, že se cosi opominulo nebo dokonce úmyslně vnechalo, nutno konstatovat několik skutečností. Zastupce ÚNV města Brna požádal místní výrobní zpravodajského filmu o zhotovení snímků na stavbě nových obytných bloků. Po vyličených událostech při filmování se zástupci Brna rozhodně postavili proti promítání natočených snímků s tím, že byly falšování skutečnosti. Do pléna ÚNV přišel zmocněnec státních kin na Moravě a vysvětloval, že tu šlo o omyl, že se ještě neměla filmovat brněnská stavba tak, jak město žádalo, že se však mělo natáčet jen několik snímků o slovenské vzájemnosti, jimiž se doplní dokumentární film o obchodní smlouvě čs.-sovětské. Po dlouhých mnoha námitkách členů ÚNV zmocněnec pravil, že bude film předveden nejdříve zástupcům Brna, aby posoudili, požkozuje-li se jakýkoliv zájem města nebo mohou-li se cítit dotčeni dělníci, kteří uvolnili svá pracovní místa Bulharům. Film se promítal v úterý 30. září a zástupci města i novináři konstatovali, že je v něm jen několik málo metrů záběrů stavby a Bulharů, které proletí divákovi před očima snad ve dvou nebo ve třech vteřinách a že se na těch snímcích ani dobře nepozná, kde se natáčely. Nebylo nijak poškozeno město Brno a nemusí se cítit dotčeni dělníci, kteří opustili svá pracoviště.

Poškozena byla pravda. Filmaři i zmocněnec státních kin pravili, že nešlo o zpravodajský film pro filmový týdeník, ale o film dokumentární. Dokumentárním filmem se obvykle rozumí film pravdivý, tedy nikoliv scény, které si někdo vymyslel, dal zahrát a promítal. Je-li v dokumentárním filmu cokoliv neskutečného, byl jen na př. technicky někde v laboratoři zesílený potlesk řečníkovi, přestává být takový film filmem dokumentárním. Nepravda není omluvitelná proto, že by si jí snad nikdo nevšiml a že by v okamžiku zmizela. A nelze také omlouvat, osvětlovat nebo nějak ospravedlňovat, že se takové hrané scény vsunují proto, aby byl film působivější. Nebo snad proto, že je nelze získat žádným jiným způsobem, aniž by stály spousta peněz. Neboť v prvním případě se tu vyměňuje pravda za působivost, v druhém za peníze.

Z brněnského případu zůstávají dvě zásady: Nejdříve zásada: Filmař, který natáčí snímky zpravodajské a dokumentární, má tutéž povinnost jako novinář, který také nemá od své zprávy přidávat slova nebo věty vymyšlené. Kompromis tu není. Pak zůstala otázka: Kdyby ono filmování na stavbě obytných domů v Brně proběhlo v tichu, kdyby se brněnský ÚNV nepostavil proti jeho promítání, kdyby kolem něho nebylo tolik řečí, měnily by se tolikrát informace filmařů o konečném použití snímků a byly by z nich nakonec opravdu jen scény několikavteřinové? Je možné, aby filmaři na stavbě nevěděli, že natáčejí snímky pro doku-

mentární film o obchodní smlouvě čs.-sovětské a mluvili jen o snímcích o slovenské vzájemnosti?

Práci filmařů nemůže veřejnost sledovat tak jako jiné způsoby informací. Nemůže mnohdy ani dobře posoudit, je-li jejich konečným dílem, promítaným v kinech, skutečná pravda. Je to už tak, že zub nejvíce zkažený je na dotek zubem nejcitlivějším. Zdá se, že i tu byla citlivost zvýšená, soudíc podle podrážděného hlasu v »Rovnosti«.

Zdeněk Slouka

politika

Jaroslav P. Blažek

Proč to děláme

Naši známí a přátelé se často ptají nás, kteří jsme kolem Dnešku a Svobodných novin: »Proč to děláte? Proč tak píšete? Jaký cíl sledujete?« A někteří z levicového tábora nám vzkazují, že jsme ve službách reakce, která v nás našla ochotné (a tu a tam někdo je přesvědčen, že i placené) pomahače, kteří rozleptávají nově se tvořící společnost a podlamují úsilí lidově demokratické republiky.

Na otázky se odpovídá. Zejména na otázky, které vycházejí z prosté lidské zvědavosti. Odpovídám těm, kdo věří aspoň v poctivý úmysl, a ptají se jen proto, aby slyšeli upřímnou odpověď. Neodpovídám těm, kdož v zaslepené stranickosti podkládají pisatelům kritických článků pošouhlé úmysly, a vůbec nebudu mluvit s podezřívavými jedinci, kterým každý odpůrce je zaprodancem.

Snad je vhodné předem prohlásit, že by se každý z nás raději věnoval činnosti jiné, na příklad studiu, sepisování knížek, rodině, filatelii, divadlu, své knihovně. Často si říkáme, jak by bylo krásné, jít s rodinou na procházku, zajít do výstav, v zimě na hory, v létě na Slovensko. Mít klid a pokoj pro sebe a zejména pro své ženy, které za okupace nejlépe poznaly, jaké je to utrpení, být manželkou muže veřejně činného. Ale nežijeme v dobách idyllických. Žádný boj se neskončí bez obětí. Proto, i když je nám mnohým protivně stát v opozici proti oficiálním představám a stanoviskům, jsme hnáni do zápasů, z nichž žádnému osobně nekyne nic prospěšného. Píšeme pro vlastní vnitřní uspokojení, neboť se domníváme, že přece jen zrno pravdy padne na úrodnou půdu.

Jedním z výsledků porad Churchilla a Roosevelta za války, vyjádřených v Atlantické chartě, je snaha odstranit ze světa strach. Tento nelibý cit nebyl odstraněn porážkou fašismu. Strach vládne našim dnům. Strach před budoucností, která je tak nejistá, jako snad nikdy v minulých dobách. Strach je tak velkou brzdou na cestě k lepším zítřkům, neboť podlamuje tvůrčí úsilí velkého množství pracovníků. Zavírá ústa a způsobuje, že se lidé starostlivě ohlížejí, zda někdo neposlouchá Atmosféra, která je plna strachu, se u nás vyskytla od prvních chvil okupace. Strach jsme téměř neznačili v kritických dnech záříových 1938, přišel k nám až po 15. březnu 1939. Ne strach o život svůj, ale před umíráním, před utrpením zcela nevinných našich bližních a drahých!

V květnových dnech se nakrátko vytratil z našeho života. Mstili jsme nevině prolitou krev našich mučedníků, utrpení našich žen a dětí, mstili jsme se za nekonečné dny strachu před nepřítelem, který svými činy potupil dosavadní představu o nepříteli. Volně jsme vydechli, bohužel, jen na pár dní. Činy jedinců, krytých různými mocnými zástěnami, jako když vyrázily dech z těl lidí poctivých, řádných, věřících ve spravedlnost. Však je později soudily soudy, ale tenkrát padl opět strach na obyčejné lidi, na malého českého člověka, který se ho teprve před nedávnem zbavil. Jemnější i hrubší nátlak na svobodu přesvědčení, gaviola, budovaná kolem

osob i kolem institucí, zavírala ústa. Boj o existenci, sna-
ha zlepšit dosavadní postavení, obava o ztrátu postavení
nově nabytého, to vše lámalo charaktery, podryvalo
mravní základy lidství. Hliloba, obžerství, žádná nebo
téměř žádná kontrola, protekce, rvavost, to vše zakřikovo-
valo, takže se prostí lidé choulili do své ulity, a jejich ge-
nerální: »Co tě nepálí, nehas!« dovolilo neodpovědným a
nepoctivým, aby stanuli na trůně libovůle.

Kdo se ozval, byl prohlášen za reakčníka a škůdce.
Strach padl ne na nepoctivé, hrabivé, na zloděje, šmelí-
náře, kořistníky, ale na lidi poctivé, pracovité, tiché a
obyčejné.

Tenkrát bylo třeba, aby několik lidí našlo odvahu a
promluvílo. Hodně nahlas a otevřeně, nebojácně, jasně
a hezky po česku. Aby nazvali věci pravými jmény: toto
je práce poctivá, krásná, účelná, potřebná, toto je zloděj-
na, lumpárna, toto je pravda, toto lež, bílé je bílé a černé
zůstane černé.

Svatá pravda, jen jedněmi ústy vyslovená, zůstane
pravdou na věky věkův, lež třebaš miliony hlášaná, zů-
stane lží. A pravdu je třeba mluvit vždy a všude, tváří
v tvář spolupracovníkovi na pracovišti, ministroví, šéfovi,
institucí, korporaci, politické straně. Teprve to, jak se hlá-
saná pravda přijme a jak se naloží s jejím hlasatelem,
bude visitkou naší nové lidové demokracie. Prostý člověk
dlouho neuvažuje, zadumá se a nakonec mlčí. Strach ho
přemůže. Co tě nepálí, nehas! se ukázalo dobrým heslem
mnohých, jímž běží často o klid po době prožitého utr-
pení.

A ukázalo se, že hlasatelé pravdy, kritikové a posu-
zovatelé osob i věcí se sice stali terčem mnohdy nevybíra-
ných útoků, ale nikdo z nich nebyl stíhán, nikdo se ne-
dostal do kriminálu, u nás nejsou koncentrační tábory.
Že ani SČM, ani ÚRO, ani největší vládní strana, ani
znárodněný průmysl, ani ministr nejsou tak mocní, aby
zavřeli ústa kritiků. Že dokonce to prospívá SČM, ÚRO,
vládní straně, znárodněnému průmyslu i ministroví, ostří-
há-li jejich cesty kritik, jenž svou prací dokazuje, že ži-
jeme v právním státě, že u nás nevládne teror, není pro-
následování, a i když po kritice přijde odpověď, že jsou
to víc rozčilená slova, za nimiž násilný skutek se nedo-
stává. Nikdo se u nás ještě pro kritiku nebo pro nesou-
hlas nedostal ani do dolů, ani nebyl restringován.

A tyto zjevy, tak příznačné pro skutečnou demokra-
cii, pozoruje obyčejný člověk. Imponuje mu hrdinství
jedněch, kteří dovedou tvořit, i hrdinství druhých, kteří
dovedou říci včas, co vyzorovali při sledování života
kolem sebe. Roste počet těch, kteří přemáhají strach. Ne-
byli-li dosud nikdo pro odchylný názor u nás postaven ke
zdi, pak je to důkazem, že strach je zbytečnou přítěží.
Je třeba se ho zbavit. Je-li třeba chválit, bude se chválit,
je-li třeba kritizovat, bude se kritizovat. I když je kriti-
ka někomu nepříjemná, pokorně se před ní skloní, a uká-
že-li se, že má jen kousek pravdy, pak se snaží o nápra-
vu. Budovatelé míří vpřed, nemohou se dívat na strany,
zda snad tam někde neupí člověk, zda někde nepláče kul-
tura, zda se neurážejí ideály lidství. Musíme být proto
vděční těm, kdož chtějí vidět i slyšet, občas poklepají na
rameno a vysloví své: Pozor, člověče!

Řady těch, kdož se zbavují strachu, rostou a sílí. Vy-
slovme přesvědčení, že dokud mu bude v naší krásné ze-
mi podléhat jediný člověk, do té doby nebudeme svobod-
ní, neboť jen člověk bez strachu může být svobodný. Žád-
ná instituce není tabu, aby nebylo nutné jí připomenout,
že běží o lidi, že zásady tvoří lidé pro lidi, že se mnozí
mohou mýlit, a že řeknou-li dva jediné slůvko: demokra-
cie, může být obsah i rozsah tohoto slůvka hodně odlišný.

Idealismus byl zatracen jako překážka na cestě vpřed.
A přece bez idealismu není demokracie, je její nosnou
sílnou. Zápas dvou směrů, idealismu a materialismu pro-

žíváme a hledáme šťastnou syntesu obou. Věříme ve
zdravý smysl národa, že zvítězí humanitní demokracie,
prozářená svobodou ducha i těla, neboť bez svobody není
život.

Proto tedy to děláme, proto píšeme, mluvíme, pracu-
jeme a hlásáme. Abychom pomáhali zvedat hlavy strachem
k zemi se klonící, abychom dokázali, že v této zemi
svoboda nezemřela, ale žije a sílí a roste, že v zemi Ma-
saryka a Beneše se proroci nekamenují, kritikové nestří-
lejí, že její instituce nejsou zařízením posvátným, jež si
může dovolit urážet jen nějaký kacír. A poněvadž oficiál-
ní propaganda klouzá jen na povrchu, jdeme, abychom
siedovali dílo lidí, hlásali získané zkušenosti a stali se
tlumočníky chvění, jež prochází národem. Abychom s ber-
der našeho obyčejného člověka skládali strach do arse-
nálu věcí zbytečných. Aby rostl počet Čechoslováků, kte-
ří jdou s hlavou hrdě vztyčenou vpřed na cestě k lepší
budoucnosti národa i státu, kloníce svou šíjí jen před
majestátem národa a lidstva.

To je odpověď na vaše: Proč?

Owen Lattimore

Československo - křižovatka Evropy

Všechny třídy národa žijí v duchu
součinnosti

II.

Praskla duše a vůz sklouzl na stranu silnice. Jan Ma-
saryk, zahraniční ministr ČSR, vystoupil. Když je Jan
Masaryk mimo úřad, není ouřada. Když je horko, rád
nosí tenkou americkou košili bez vázanky, a podolky
vlají kolem něho. »Dobrá,« řekl, »můžeme se podívat,
kde jsme se to octli.«

Byli jsme uprostřed Sudet, kterým se dnes říká po-
hraničí. Je zajímavé, že v Československu jen hranice
s Německem se zdají hranicemi s velkým H. Nikdy jsem
neslyšel, že by někdo mluvil s tónem velkého pismene
o hranicích s Polskem, o hranicích s Maďarskem nebo
o hranicích s Ruskem. Hranice s Rakouskem jsou opět
s velkým H, a zdá se, že se pokládají za část hranic s Ně-
meckem.

Sudetští Němci byli v době uplynulé mezi dvěma svě-
tovými válkami menšinou, která měla nejdemokratičtější
zacházení v Evropě. Nikoli nejlepší zacházení, ale nejde-
mokratičtější zacházení. Nejen měli své školy, ale i poli-
tické strany a odborové organizace. Republiku zradili. Je-
jich vůdci se nyní snaží vypadat, jako by byli prostě jen
slušní němečtí národovci, a Hitler je svedl. To není prav-
da. Když Hitler ničil německou demokracii, oni ji nebrá-
nili. Po jejich chuti byl výbojný, útočný německý nacio-
nalismus v každé podobě, i v podobě Hitlerově. Nejen
zradili československou demokracii, ale stali se popravčím
mečem a plochou, kterou v Čechách a na Moravě tlačili
nacisté. Jejich nacistické oddíly bojovaly, i když už se
Němci vzdali.

Sudetští Němci byli skoro vůbec vyhnáni z Českoslo-
venska, většinou do amerického pásma v Německu, kam
z nich většina chtěla jít, protože jsou pokrevně velmi blíz-
cí Bavoranům. Zůstalo jich přes 100.000, protože americ-
ké pásmo odmítlo další přijmout. Několik dalších tisíc se
jich nemusí vystěhovat, protože činem pracovali proti
Hitlerovi. Jejich půdy se chopili Čechoslováci, především
partyzáni a jiní, kteří se zúčastnili odboje.

Náš vůz stanul u dosti chudé selské usedlosti. Chlapec
deset či dvanáct let vylezl a sedl si jakoby nic na zuba-
tý lačkový plot, jak to dovede jen kluk. Bosé děcko se
slamákem na hlavě utíkalo mezi kuřaty a kachnami, když
jsme se blížili. Nějaká žena vyšla se podívat, co je s kach-
nami a kuřaty, že pořádají protestní schůzi. Poznala mži-

kem ministra zahraničí. »Pojd' honem,« volala na jinou ženu v domě. »Je tu náš pan ministr!« V jejím vzrušeném volání bylo něco jiného — něco jaksi »demokratického«.

Ohnula se pro děcko a i s druhou ženou běžela na silnici. Potřásly panu Masarykovi rukou. Zavěsily se do něho. Smály se a povídaly. Řikaly mu, že je špatná úroda, »ale to už nějak vydržíme«. Pro ně byl pan Masaryk, zahraniční ministr, člověk známý ve světě, který mluví se vzdálenými a mocnými vládami, »naším« ministrem, jehož rozhlasové projevy z Londýna tajně poslouchaly za temných dnů okupačních. Věřily mu. Měly ho rády. Tiskly mu vřele ruku. Nebyl on nějakým nedostupným »velkým zvířetem«. Byl to »naš« ministr, člen »naší« vlády, a vyjadřoval svobodu národa, jeho radost a hrdost nad jejich těžce nabytou svobodou.

Jiný letný dojem: řidič taxíku. Mluvil kvapně a hrozně bídnou němčinou, koncentračnickou němčinou. Byl zatčen v továrně u svého puťu den po lidickém vraždění v r. 1942. Strávil více než dvě léta v koncentračních táborech, a všechny zuby mu tam vyrazili při bití. Z jeho dvou bratří, rovněž zatčených, jeden byl ubit v koncentračním táboře, druhý je z bití ještě mrzák.

Na hranicích moravsko-slovenských je malá horská turistická chata. Na stěně je bronzová deska s jmény 12 lidí, mezi nimi dvou žen. Nápis nemá ani slůvka o Němcích. Jenom říká, že těchto dvanáct lidí bylo mučeno a popraveno mezi rokem 1938 a 1945. Většina jich byla dopadena, když nesli partyzánům jídlo. V chatě bylo veselé děvče, které bylo přes léto číšnicí. Byla k nám velmi milá a chtěla se naučit anglickým úslovím z kapsního slovníku. Skupina mladých lidí, když viděla, že čtu nápis na bronzové desce, běžela a přivedla ji. Pověděli nám, že ona a její matka, která žije dole v údolí, jediné přežily z patnáctičlenné rodiny, kterou Němci vybiili, že pomáhala partyzánům. Jeden z mladíků byl komunist. Další dva byli zůřiví protikomunisté; ale všichni stejně byli hrdí na partyzány, všichni si byli přáteli a všichni šli s námi po pěšince a nenechali prozpěvování, dokud jsme neodešli.

V slovenském městečku je nejmodernější a nejvýkonnější továrna na umělé hedvábí. Byla to část pověstné Baťovy průmyslové říše. Člověk, který byl zvolen za tento kraj do ustavodárného Národního shromáždění, československého to parlamentu, který pracuje na nové ústavě, je komunist. V hloučku, který s ním jednal o obecních věcech, byl konservativce, kterého ve volbách porazil. Na konec rozpravy si poražený soupeř dal s komunistou schůzku na ryby. »Smíme lovit pstruhy v biskupském revíru,« řekl celý rozjásaný. Komunista vykládá: »Zde na Slovensku jsou ideologické rozdíly ostřejší než v českých zemích, ale osobně jsme většinou přátelé. Šli jsme spolu před válkou a jdeme i teď.«

Dodejme poznámku doktorky filosofie, útlé, pěkné blondýny s tváří rozjásanou: »Všichni komunističtí předáci, které znám, jsou osobně milí lidé. Nemohl byste chtít milejších. Jenom jejich společná myšlenka mě děsí.«

Mluví s námi stará selka. Myslíla, že jsme Angličané. Vložil jsem jí, že jsme Američané. Hlas se jí změnil z přátelské zdvořilosti k čistému a nelíbenému údivu. »Paní a pán z Ameriky!« pravila, a mazlíla se s tím slovem, když je vyslovovala. Tiskla mi vřele ruce, zrovna tak, jako to dřív udělala selka Janu Masarykovi. »Mám bratra v Chicagu! Ukáži vám jeho fotografii!«

Lituji, všechno obsazeno. Hotýlek byl docela nacpaný. »Nesmíte je přece poslat pryč,« řekl kdosi neznámý, vmísiv se do řeči. »Jsou to Američané. Musíte pro ně najít místo.« Našli. Rozdělili jsme se o pokoj s příjemným mladíkem, který nádherně mluvil anglicky. Utekl z Prahy za německé okupace, tajně ujev nákladním vlakem do Itálie. Tam byl dopaden a poslán do koncentračního tábora. Po dvou letech a jednom neúspěšném pokusu utekl do Francie a odtud do severní Afriky. Když spojenci udělali invasi, dal se k britskému letectvu a létal v jeho službách dva roky.

Mezi mnohými lidmi, s kterými jsme se setkali a kteří kritisovali československé komunisty a ruskou politiku, jeden vyniká. Má neomylnou schopnost vytknout nejnepříznivější charakteristiku obou. Je velmi znepokojen, ale dostane se z toho. Československá vláda, prý za »železnou oponou« a které podle dotčeného mladého muže Rusové diktují, posílá ho na státní útraty na americkou universitu.

Protiklady plánování: Hospodářský život národa změněn nezbytnostmi

Není přepínáním, řekne-li se, že československý dvouletý plán je osa, kolem níž se točí celý život státu. Všechna výroba se měří podle dvouletky. Československo, ačkoli je malé, vždy vyváželo na světový trh. Normálně asi 20 procent jeho roční výroby jde na vývoz. V Americe rovněž je podíl, který z její roční výroby jde na vývoz do celého světa, stává stále významnějším. Jak byl úspěšný poválečný pokus Československa s plánovaným hospodářstvím? Jak se osvědčil proti americké myšlence o výhodách volného obchodu? Se zřetelem na pověsti o možnosti hospodářského poklesu nebo tísni v Americe, a se zřetelem na význam vývozu k udržení nejvyšší výroby úspěch nebo neúspěch československého dvouletého plánu má pro amerického hospodáře význam víc než jen akademický.

Spojujeme státní hospodářské plánování se socialismem a komunismem. Ztotožňujeme plány, měřené na léta, zvláště pětiletý plán, s Ruskem. Znamená to, že se Československo ze dvou pětín porušilo, když pracuje podle dvouletky?

Nelze dát správnou odpověď na tyto otázky a neukázat, že jsou mezi československou dvouletkou a postupem ruských pětiletok nejvyšší významné rozdíly. Ruské plánování se začalo s úsilím o zřízení jistého nejmenšího rozsahu moderního průmyslu v zemi průmyslově zanedbané a vyčerpané nejprve první světovou válkou, pak válkou občanskou a cizím zásahem.

Československo naproti tomu vždy mělo dobré a spíše výborné průmyslové vybavení, a vyrábělo víc, než mohl domácí trh spotřebovat. To platilo už před první světovou válkou, kdy byly Čechy s Moravou průmyslovým krajem Rakouska.

Československý dvouletý plán nezamýšlí vytvořit něco nového, ale obnovit a zlepšit něco, co už tu je. Jeho meta je spíše překvapením: 110 procent úrovně r. 1937, v průmyslu i zemědělství, vnitřní spotřebě a vývozním přebytku. Dvě věci jsou příznačné na této metě: 1937 byl rokem hospodářsky vrcholným, a protože bylo Československo osvobozeno v r. 1945, a dvouletka platí na roky 1947 a 1948, vyhlášený cíl znamená dojít ani ne za tři léta po osvobození vyšší úrovně rozkvětu než kdy dříve. Je to cíl hezky odvážný, a podaří-li se Československu k němu dospět, vážnost k plánování nejen se zesílí v zemích hospodářsky spjatých s Ruskem, ale jistě bude pronikat do všech zemí válkou poškozených na západ od Československa.

Je i další rozdíl mezi ruským a československým plánováním. Ruské plánování bylo začato v zemi tak zpuštěné, že se právem mohlo říci, že jen extrémní opatření a převratné metody budou něco platné. Československé plánování naproti tomu lze dobře popsat tak, že je co nejvíce vývojové a co nejméně převratné.

V předválečném Československu nalezla velká část průmyslu cizinci. Francouzi na příklad měli veliký zájem na proslulých Škodových závodech. Po Mnichově a poté, co nacisti změnili Čechy a Moravu v protektorát, Němci různým způsobem jednání i nátlaku nabyli vlastnictví prakticky všech těchto cizích zájmů.

Další velká část průmyslu byla v rukou Němců a Rakušanů, kteří byli československými občany. Tato skupina pracovala s nacisty od začátku a dokonce pomáhala nacistům v jejich záměrném nátlaku, který vedl k Mni-

národní hospodář

Bohumil Bílek

Novinář má strach

(Reportáž o Zlíně).

II.

»Reportér nemá... co ospravedlňovat... má být nepodjatým svědkem a podat tak spolehlivě nepodjaté svědectví, jak jen je možno vyprávět — v každém případě je tato výpověď (pro ujasnění) důležitější než sebegeniálnější řeč státního zástupce nebo obhájce. Dokonce špatný reportér...«

Egon Erwin Kisch v předmluvě k »Zuřivému reportérovi«.

V prvním týdnu října byla ve Zlíně čs. premiéra Biblikové hry »Rozkaz«. »Vyláhli jsme kulturně,« řekl o tom později dr. Holý. Po premiéře pozval redakci »Svobodných novin«, aby někoho poslali do Zlína na týden: »Všechno vám ukážeme, napište reportáž.«

Brzy nato zvonil v redakci telefon. Ptali jsme se: »A to zvete jen Svobodné noviny?« — »Řeknu vám to rovnou,« odpověděl batovec z Domu sluzby. »Kdybychom pozvali svůj stranický tisk, věřila by tomu veřejnost tak, jak se věří propagandě. Proto zveme nezávislé novináře. Podívejte se, na co chcete, napište, co uznáte za vhodné.«

Šéfredaktor rozhodl, že nabídku, tlumočenou jménem podnikového ředitele národního podniku Bafa, přijme, a že do Zlína nepojede žádný ze známých reportérů, nýbrž hospodářský redaktor.

»Co vás zvláště zajímá?« — Šéfredaktor odpověděl: »Pište o tom, co uvidíte.« Jediné omezení, které jsem dostal, bylo, že nenapiši o ničem, co by mne nezajímalo. Proto je můj výběr faktů značně osobní; proto podávám i osobní dojmy — tam, kde je to nutné, i osobní formou.

Usmyslil jsem si, že nebudu psát ani o teroru, ani o politice, a že z hospodářství se omezím jen na věci zásadní anebo typické. Podstatná část zlínské výroby je obuvnictví; to je obor tak rozsáhlý, že bylo snad lepší téměř opominout koželužny, strojírný, stavebnictví i punčochárny, s výjimkou silonek. I věci kulturní bylo snad lépe ponechat jiným.

Přijel jsem do Zlína o půl sedmé ráno. V sedm jsem telefonoval sekretariátu; v sedm deset minut jsem byl přijat podnikovým ředitelem dr. Holým. V jednu hodinu jsem věděl, že není možné psát o dnešním Zlíně nepoliticky.

Dr Holý

je robustní mladý člověk. Tomuto pánu nad 50.000 lidmi je 34 let. Spí čtyři až pět hodin denně. Zbytek stráví prací, politikou nebo cestováním. Jeho kamarád mi o něm řekl: »Já bych to nevydržel. Holému šednou vlasy, ale při tom tloustne a vypadá den ze dne lépe. Za dva roky ve Zlíně přibral dvacet kilo. Přitom na něho odpůrci denně v tisku útočí.«

Dr Holý mne přijal velmi srdečně, představil jednomu ze svých náměstků, a poslal do propagačního oddělení. »Tam se o vás postarají.« Dostal jsem strach, že mne budou zdvořile vodit z oddělení do oddělení, z dílny do dílny, od stroje ke stroji, od káde ke kádi, jak se novinářům občas stává, zejména při hromadných výpravách. Báł jsem se, že mi ukážou tisíc výrobních postupů, jimž nikdy neporozumím, a že mne zavalí tisíce údajů, jež nebudu s to nikde ověřit.

Jen poslední věta dr. Holého byla velmi nadějná: »Uvolnil jsem se pro vás na dnešní večer. Přijďte.« Tato naděje se nesplnila. Rovněž tak se nesplnily mé obavy z propagačního oddělení.

chovu. Třetí významná část průmyslu náležela Čechoslovákům, kteří s nacisty pracovali po Mnichově.

Po osvobození nebylo možné obnovit soukromé vlastnictví průmyslu žádné z těchto tří skupin. Zklamání obrovské většiny vlasteneckých Čechoslováků bez ohledu na politické strany by bylo příliš silné, a kromě toho nebylo toho ani potřeba, ani oprávnění k tomu. Německý majetek byl převzat na válečnou náhradu, majetek československých kolaborantů zase na pokutu za nevěrnost. Mimo to byl převzat určitý počet průmyslových podniků a bank prostě proto, že udělaly úpadek.

Co pak se mělo dělat s majetkem, který takto přešel do rukou státu? Byly tři přijatelné možnosti. Jedna by byla prodání cizím investorům v podobě zvýšení kapitálu. To by však narazilo na houževnatý odpor, protože Československo vyšlo z války podobně jako mnoho jiných zemí s hlubokým strachem z cizích kapitálových investic v podobě vlastnického práva cizích jedinců na národní zdroje přírodní.

Československo sdílí se vzdálenými zeměmi, jako je na př. Čína, novou a rozšířenou snahu myslit s cizími vládami v pojmech cizích půjček a úvěrů, a dokonce obou těchto operací, ale co může se vyhýbat tomu, aby cizí společnosti nebo jedinci měli vlastnictví průmyslu, zvláště průmyslu klíčového.

Druhá možnost by byla hledat československé soukromíky, kteří by převzali průmysl státem vyvlastněný, tak obnovit soukromé vlastnictví podle názoru o přednostech soustavy soukromého podnikání. To by však bylo možno jen tehdy, kdyby stát byl poskytl takovým jedincům nezbytný úvěr, protože nebylo dost soukromého kapitálu k hotovému zaplacení přejímaného průmyslu. To by bylo znamenalo použít daní, které platí všichni občané, k financování soukromého vlastnictví na prospěch některých občanů — a zatím co bylo několik občanů, kteří by skočili po takové příležitosti dostat se na pevnou půdu, nebylo dost občanů ochotných souhlasit s tím, aby se jejich peněz, zaplacených v daních, užilo tímto způsobem na prospěch někoho jiného.

Zbyla tedy třetí možnost a byla přijata: znárodnění a státní správa vyvlastněného průmyslu. Toto opatření pak prakticky vedlo nezbytně k tomu, aby se státní dozor rozšířil na ostatní průmysl, měla-li se zachovati rovnováha celého národního hospodářství. Znárodnění v Československu a po něm příslé státní plánování nebylo tedy výsledkem vymyšlené teorie a násilného jejího přijetí. Bylo naopak výsledkem toho, že se Čechoslováci strážlivě a houževnatě rozhodli chopit zcela podle zdravého rozumu situace, kterou nevytvorili vládní plánovači, ale Němci a válka. Podle téhož zdravého rozumu smělo asi 30 procent národní výroby a podnikání, v tom i stavebnictví, zůstat soukromým podnikáním prostě proto, že je to tak lépe.

Největší problémy při vypracování dvouletého plánu nepůsobili cizí vlastníci, kteří byli válkou a jejími důsledky potřeni nebo necháni v politické bezmocnosti. Ani nebylo vážných starostí s odborným vedením. Stát dává těmto odborníkům docela stejnou vážnost, podporu a odměny, jako jim dávalo soukromé podnikání; proto oni hledí, aby byla výroba úspěšná. Největším problémem jsou dělníci, neboť na ně silně působilo osm let německé okupace, kdy byla mravním činem sabotáž a rušení výroby pomalou a nedbalou prací. K překonání této nesnáze bylo nezbytné vytvořit novou mravnost. Způsob, kterého se při tom použilo, není ruský. Stachanovštinu českoslovenští dělníci nepřijali, neboť stejně jako dělníci v kapitalistických zemích mají v podezření dělníka, který dělá a bere mnohem více, než jeho odborový druh. Nejlépe působí povzbuzování ducha družnosti v každé továrně a dílně zvláště v soutěži, založené na myšlence: »Dovedeme udělat zrovna tolik jako kterýkoli jiný podnik stejného druhu.«

(Copyright by Overseas New-Agency 1947).

(Dokončení příště.)

Putování

Po závodech je zakázáno chodit bez doprovodu. Do propagačního oddělení mne vedl pan Lorenc, osobní tajemník dr. Holého. Když jsem ze Zlína odjížděl, nebyl již tajemníkem. Ke mně se choval z počátku velmi mile. Požádal jsem ho, aby mne seznámil se všemi přítomnými náměstky a řediteli národního podniku Baťa, teď, hned, dříve, než se dostanu do péče propagačního oddělení,

Vyjednal jsem si s nimi schůzky; všechny se pak uskutečnily, až na jednu, která odpadla pro nedostatek času. Ptal jsem se, na co jsem chtěl. Nebylo otázky, na ni, by nedovedli nebo nechtěli dát odpověď — s doklady. Podklady, kterých užívají ředitelé podniků pro vnitropodnikovou potřebu, bývají spolehlivější než údaje, které je ochotna dát většina propagačních orgánů na veřejnost. O některých zjištěných faktech pomlčím — proto, a jen proto, aby zveřejnění neprospělo konkurenci. Jiná fakta naznačím. Všechna téměř jsem ověřoval na dvou až třech pramenech, nezávisle na sobě, tak rychle za sebou, že první informátor neměl ani čas informovat jiné, na co se ptám a co mi řekl. Namnoze jsem nedůvěru ani nezakrýval. Někdy, po několika slovech omluvy, jsem užil přímo informátora telefonu a tázal se v jeho přítomnosti jiných na totéž.

Nemohli být baťovci předem smluveni? Mohli; novinář by asi za to nestál, ale mohla být předběžná úmluva o tom, co se bude říkat vyšetřující komisi parlamentu. Tuto komisi čekali několik týdnů. Připravili se na ni znamenitě.

Netvrdím, že byl úmysl skreslit komisi správný obraz. O tom jsem nikde nenalezl důkazu. Věřím, že je pro dobré obchodníky přirozené dávat do výkladu nejlepší věci. Tvrdím, že není možné změnit všechno podnikové účetnictví. Nenaznačuji ani slůvkem, že snad mohl být takový úmysl. Tvrdím jen, že není možné vykázat na př. určitý počet vyrobených párů a pak je neprokázat ve výkazech vývozu, domácího prodeje a skladu. Netvrdím, že osm dní novinářského průzkumu stačí k tomu, aby člověk zjistil všechna závažná fakta. Myslím však, že vzhledem k metodě práce a celkové přehlednosti baťovského účetnictví a zejména vzhledem k ochotě většiny ředitelů bylo možno zjistit fakta nejpodstatnější.

Než jsem jel do Zlína, hovořil jsem několik dní se dvěma staromilci — členy bývalého vedení Baťa a. s. a s několika řediteli Ústředního ředitelství čs. kožedělných a gumárenských závodů, které má k národnímu podniku Baťa poměr velmi kritický.

Všichni říkali: »Ať komunista, laušmanovec, zenklovec nebo bezpartajní, každý téměř zaměstnanec firmy Baťa před válkou i dnes patří do téže politické strany: baťovců. Lokální patriotismus ve Zlíně je intenzivnější než kdekoli jinde. Mnozí vám proti podniku nic neřeknou.«

Řekli.

Rád bych se veřejně za svou nedůvěru omluvil — většina ji nezasloužila. Nejistil jsem jediný případ vědomého klamání. K některým menším nesrovnalostem došlo snad proto, že někteří vedoucí chtěli, aby výsledky jejich oddělení vypadaly lepší, než jsou. To bylo zbytečné, protože výsledky ve většině oddělení jsou dobré, v některých až velmi dobré.

Informace

Prameny svých informací nebudu se čtenáři sdělovat. Slíbil jsem většině informátorů, hned na začátku rozhovorů, bez jejich vyzvání, že užiji informací bez udání pramene. Pokud mi bylo něco sděleno s prosbou, abych to neuveřejnil, neučiním tak. To se týká téměř jen některých údajů finančních a výrobních, které každý podnik na světě tají. V říjnu vyslaly do Zlína revisi, mi-

nisterstvo průmyslu, financí, generální ředitelství kůže a gumy, byl očekáván i nejvyšší úřad cenový, zemský národní výbor. Všechny tyto úřady a instituce mají dost orgánů a možností, aby prověřily, co uznají za vhodné. Novinář není udavač. Upozorní ovšem na vše, co by ohrozilo republiku nebo znárodněný průmysl, kdyby hrozilo nebezpečí v prodlení. Takových případů jsem ve Zlíně nezjistil.

Odpovědní lidé mívají porozumění pro metody práce nezávislého novináře. Ověřování mi získalo přátele. Četní lidé z ředitelny Baťových závodů mne pozvali i večer do bytu, kde při vínu nebo při kávě měli víc času na pohovor než v kanceláři. Někteří při tom zavřeli okna. Některé pohovory začaly v šest večer a končily ve tři ráno. V sedm ráno byl pan ředitel zase v kanceláři.

V ředitelství národního podniku Baťa jsou příslušníci všech stran, kromě lidovců; třetí náměstek podnikového ředitele, pan Masner, je bezpartijní, ač byl vybrán místo lidovce. Komunistů je víc než příslušníků ostatních stran dohromady.

V propagačním oddělení převládá komunistický duch i metody. Přivítal mne voustavý inženýr, který mne nečekal. Neměl připravený program. Ptal se prostě: »Co chcete vidět?« Řekl jsem: »Dílny na koženou obuv, dílny na gumovou obuv a výrobu silonek v konečném stadiu.« »Ve Zlíně hodně stavíme,« poznamenal. »Nechcete vidět stavby?« — »Rád, zbude-li čas.« Je mi líto, čas nezbyl. Viděl jsem novou pětietážovku, t. j. standardní dílenskou budovu o pěti poschodích, která jsou podstatně delší, širší i vyšší než staré dílny, takže je při práci více místa a více vzduchu. Staré dílny, třeba říci, jsou namnoze ještě dnes mezi nejmodernějšími v Československu. Tomáš Baťa a jeho architekti předběhli svou dobu, hádám, o dvacet let.

Těšil jsem se na večer s dr. Ivanem Holým. Snad bude možno za večer poznat, je-li z toho »masa, z něhož bývají ředitelé«. K večeru nedošlo. Poslanec dr. Holý musil toho večera mluvit k partyzánům. Proto mne podnikový ředitel dr. Holý pozval na sobotu večer. Ani k tomuto večeru nedošlo.

Mezitím, v pátek dopoledne, přijel do Zlína britský ministr pro plánování měst a venkova, Lewis Silkin.

A tu se stalo něco, na čemž lze dobře ukázat potíže novinářské práce vůbec a ve Zlíně zvlášť.

Všudypřítomný pan Naxera, nejčilejší propagační redaktor, kterého znám v republice, úředním titulem »přednosta informačního a studijního oddělení Čs. závodů kožedělných a gumárenských, ústředního ředitelství, národního podniku v Praze«, mne pozval k slavnostnímu obědu s ministrem Silkinem. Generální ředitel dr. inž. Kubelík mne laskavě představoval ministrovi; při první otázce: »Sire, jaké máte dojmy ze Zlína?« pan ministr měl před sebou již polévku; odpověděl, že žádné, ježto viděl příliš málo, než aby mohl říci cokoli; široce se smál a pravil: »Přijďte po obědě, řeknu vám, jaká je zlínská pohostinnost« — a rozhlížel se po místnosti, kde k jeho počtě, počtě jediného hosta, slavnostně se chystalo k obědu asi dvacet Čechoslováků, z nichž, pokud jsem mohl zjistit, alespoň tři uměli dobře anglicky. (Později mi kdosi řekl, že každý z přítomných si svůj oběd platil).

Zlínská pohostinnost byla zřejmě dobrá.

Po obědě odpovídal Lewis Silkin na připítek dr. Kubelíka: »Dojmy ze Zlína jsou příznivé,« řekl na počátku, »a dojmy z pohostinnosti ještě lepší.« »Tep nového Zlína«, závodní časopis národního podniku Baťa, reprodukoval jeho řeč takto:

Ministr Silkin zdůraznil ve své odpovědi, že přišel rád do Zlína, který, je, tak řekl doslova, velkou laboratorizovanou národněho průmyslu. »Bez Zlína bych si nedovedl Československo představit,« řekl Lewis Silkin

dále, a pokračoval: »Přišel jsem se učit nejenom z pokroku, kterého jste ve své práci dosáhli, nýbrž přišel jsem se i seznámit s problémy a potížemi, s kterými musí bojovat každý, kdo chce jít stále kupředu...«

Psal jsem při obědě ministrovu řeč. Větu, uvedenou v druhých uvozovkách, jsem zřejmě nějak přeslechl. Mám dojem — mohu se ovšem mýlit, a předem se za takový omyl omlouvám — že bystrý Angličan za čtyři hodiny ve Zlíně odporoval místní prostředí tak plně, že nasákl i typickou dikcí lokálních řečníků. — Ano, mýlil jsem se, věc jsem dodatečně ověřil: větu přinesla i ČTK, ta však bez uvozovek.

V bloku jsem měl tyto zachycené věty:

»Jsem stoupencem názoru,« řekl ministr Silkin, »že na věci se má člověk podívat sám. Popis není nikdy správný (a u této věty znění doslovně bylo tak krásné: »One never gets a correct description of anything«). Musíme se učit ze zkušenosti i z chyb druhých...«

Proč hovořil vzácný host při slavnostním přípitku o chybách? Jaké chyby měl na mysli? Co zjistil britský politik v prvních čtyřech hodinách průzkumu zlínských poměrů?

Nechtěl jsem znovu obtěžovat pana ministra. Jeho čas byl tak krátký a program tak obsáhlý. První člen vedení národního podniku Baťa: »Silkin nám řekl, že je nadšen.« — Jinak nic? — Ne.

Druhý člen: »Silkin byl Zlínem nadšen.« — Jak to řekl? — »I was amazed!« Zas ty nešťastné překlady z angličtiny — »I was amazed« znamená: Byl jsem ušaslý, překvapený, ohromený — zda kladně či nepříjemně, to slovo »amazed« nefiká. — Řekl pan ministr ještě něco na ředitelské konferenci? — »Něvim, musil jsem dříve odejít. Mluvílo se o způsobu jmenování ředitelů ve znárodněném průmyslu.«

Oba ředitelé byli členy jedné strany, nezáleží na tom, které. Šel jsem za příslušníky ostatních stran; chce-li se novinář v republice dopátrat co nejbliže k pravdě, musí obejít celou Národní frontu

Výsledkem byl tento zápis v bloku:

Na konferenci továrních ředitelů řekl ministr v podstatě, že nechápe, jak je možné volit ředitele ve znárodněném průmyslu politicky. Dodal: »Já sám, jak víte, jsem socialista a považuji výsledky vašeho znárodnění za velkolepé; avšak kdybych měl určovat ředitele na některé místo, požádal bych skupinu odborníků, aby mi dala doporučení bez ohledu na to, k jaké politické straně kandidát ředitelství patří.«

Co s tímto zápisem? Oficiální kancelář po tom asi nepátrala. Zatelefonoval hned do redakce, oby alespoň v jedné novině byla věc zaznamenána — a vydat se nebezpečí nepřiznání některých mocných lidí ve Zlíně, kdož jediní mi mohou poskytnout informace, jež jsou pro alespoň jakousi úplnost reportáže o Zlíně nezbytné? Anebo nechat zápis v bloku, a užít ho až po odjezdu ze Zlína?

Pro první vydání již bylo pozdě. Do druhého jsem měl tři hodiny času. Po třech hodinách jsem volal Brno. Zpráva je zprávou jen tehdy, je-li čerstvá. »Noviny« prý pocházejí od slova »nový«. Oba zápisy v bloku pak vyšly v posledním vydání Svobodných novin v Praze i v Brně v sobotu 11. října.

Strach z pátku nebyl zbytečný. Tón sekretářů se v sobotu ráno náhle změnil. Ochladl o několik stupňů. Ještě v pátek byl asi tento: »Prosím, pane redaktore. Jistě, pane redaktore. Ještě bych si dovolil upozornit, atd. — V sobotu zněl takto: »Co? Mluvit s Holým? Vyloučeno. Nemá čas. Mluvte s Kijonkou.« — Položený telefon.

Vedle chladu jedněch byl srdečný smích jiných. Tak jsem se dodatečně dověděl, že na oně ředitelské kon-

ferenci bylo Mr. Silkinovi vykládáno i o nedávném případu rozhodování o volbě ředitele Bahňáku. (Bahňák — to je onen močál, který dal Jan Baťa zasypat sousedním kopcem; vzniklo místo, nazvané Baťov, kde je dnes řada továren, spadajících pod Zlín, zejména koželužny. Náhle probuzený historismus velel návrat k starému názvu Bahňák.)

Na místo ředitele Bahňáku byli dva kandidáti: komunista a sociální demokrat, oba prý stejně dobří koželužové. »Dal jsem věc rozhodnout lidu, t. j. závodní radě,« pravil podnikový ředitel. — »To je právě nesprávné,« odvědil v diskusi anglický socialista; »jak mohou dva technici být stejně dobří? Jak má lid poznat, který je lepší? O takových věcech musí rozhodovat i v socialismu odborníci. No, nebojte se,« dodal prý Mr. Silkin: »já jsem ministrem v Londýně, já vám to tady měnit nebudu.«

Nečekejte od novináře, aby rozhodoval, kdo má v tom kterém sporu ve Zlíně pravdu. Novinář je sám v mnoha věcech spíše součástí lidu než odborníkem. Proto najdete v této reportáži jednoznačné závěry jen tam, kde autor poznal problematiku tak podrobně, že má pocit: to je černé, to je bílé. Jinde své stanovisko naznačí, jinde alespoň ukáže problematiku. Publicistika v demokracii má smysl tehdy, když čtenáři přemýšlejí spolu s publicistou, a když se odborníci mezi čtenáři rozpravují zúčastní.

Jedno je jednoznačné: dr. Holý má větší formát, než někteří jeho spolupracovníci. O tom si povíme v kapitole »Rozhovor o strachu«.

filosofie a psychologie

Edvard Valenta

Propast prázdného času

K přepychovému hotelu v malých, ale libezných lázních, posazených na dno lesnatých strání, stoupalo vzdýcky ráno k osmé hodině procesí lidí. bydlících níže pod hotelem, v budovách méně sice honosných, leč slušných. Tam dole se už nikde nevařilo, protože bylo po hlavní lázeňské sezóně, stravovali se tedy všichni návštěvníci v luxusních prostorech moderní budovy, vybavené měkkými koberci, křesly, lehátky, svítidly, v prostředí, které znali dosud nanejvýš z filmu. Byli to většinou horníci, namnoze ve své práci zeshedivěvší. Poslalo je sem ÚRO na zaslouženou rekreaci nebo k léčení. V tomto nezvyklém prostředí bylo jejich vystupování naprosto dokonalé, podivuhodná směs sebevědomé skromnosti; ani staromilec nejspatnějšího druhu, beze stopy sociálního smyslu, cítící se doma jenom tam, kde šustí těžké večerní roby a blyškají se monokly, nebyl by se odvážil tvrdit, že toto někdejší hnízdečko pro zámožné a velmi zámožné bylo náhlou změnou osazenstva znehodnoceno. Napopak tu musil převládnout pocit skoro dojímajícího vědomí, že zde vidíš v jakési zkratce část dosaženého cíle dávných sociálních zápasů: všichni pracující necht' žijí lépe, blíže tomu, co pokrok, činností ducha i dlaně budovaný, umožňuje. Do tohoto cíle jistě totiž možno zahrnout i měkké koberce místo naolejovaných potíštěných papírů, přesně vypočítané křeslo místo tvrdé, nepohodlné židle, mocné, rozptýlené světlo vědecky konstruovaných svítidel místo vysvícené pětadvacítky nebo pětrolejky, čistý ubrus a sklepníkův frak místo suchého drnu před továrnou na plechové lžice.

Zdvihli se od snídaně, odbyli si lázeňskou proceduru a kráčeli dolů na lázeňské náměstíčko, tam se posadili, černé klobouky na hlavách, na lavičky, a mlčíce hleděli před sebe. Tu a tam padla nějaká věta; ale byli tu už skoro čtrnáct dní, většinu zkazek hodných hovoru si už navzájem dávno pověděli a nebylo o čem vykládat. Na náměstí stála budova s vě-

žičkou, na ní hodiny. Tam hleděli a sledovali, jak se malá ručička posunuje na své volné pouti ke dvanáctce. Potom povstali a ubírali se nahoru k hotelu, k obědu. Najedli se, sešli k svým lavičkám a sledovali opět tu ručičku, kdy se dopláží ke čtverce, znamenající dobu svačiny. Po svačině totéž, až do večere. Dvakrát týdně šli — nebo nešli — do kapsního biograffku, který zde předváděl filmy dávno už vsude viděné. Nehrálo-li se v biografu, šli spat, neboť v září jsou večery uprostřed lesů chladné, taky je brzo tma, takže nelze už sedět venku na lavičkách a hledět před sebe. Nazíří totéž.

Ti dobří lidé prostě nevěděli, co najednou počít s volným časem, s pokladem, o jehož větší získání bojovalo lidstvo od nepaměti; neboť boj o zkrácení pracovní doby byl vždycky hlavně bojem o získání větší dávky volného času.

Nikdo jim neřekl, jak možno s volným časem naložit, nemáš-li tu svou rodinu, svou zahrádku, svůj chlívček, který je třeba stále opravovat, svou hospůdku.

Tento denně opakovaný výjev nám cosi neodbytně připomínal. Podvečerní hodiny ve smutných ulicích na perifériích amerických velkoměst z doby, kdy tam ještě nedozněla největší hospodářská krize Spojených států, kdy zde ještě byla armáda desíti nebo dvanácti milionů nezaměstnaných a kdy pracovní doba byla zkrácena pokud možno nejenom díky znamenité americké výrobní organizaci, ale taky vinou nedostatku práce. Mnoho lidí mělo mnoho volného času. Na pověstných schodech, jimiž se vyznačuje průčelí každého beznadějně neosobního cihlového činžáku amerických nuzných čtvrtí, sesedlo se vždycky večer osazenstvo domu, aby nějak vyplnilo tyto hodiny. Bývalo zajímavé přisednout si. Nejdříve sdělení, jak komu dnes běhala kára, co karburátor, zda nikdo nedostal pokutu, protože přejížděl při červené, jak fungoval ventilátor, co kdo dnes viděl v biografu, jak se kdo nasmál poslednímu kartonu v novinách, jak pokročil osud Tarzanův a všelijakých těch hrdinů, jímž se na obrázcích kouří od huby. Potom dlouhá, těžká chvíle rozpačitého mlčení, civění na protější baráky, uvazování, co by tak ještě mohlo stát za rozprávku. Načež: Moje kára dnes... a tak dále, co ventilátor, lednička. Tarzan, baseball, co kdo viděl v biografu — až opět k rozpačitému mlčení. Pro změnu sis mohl přisednout o několik čísel dál. Nejenom dům, nejenom schody byly tytéž; stejné i hovory. Smutek a hrůza z toho šly. Cestovatelé vypravují shodně o pocitu drtivé tísně, stojí-li na útese nad propastí Velikého kaňonu; ale tento pocit nelze nijak srovnat s tísní, která svírá, staneš-li takto pojednou nad propastí prázdného času, ničím nevyplněné.

Ale nemusily to být ani nuzné schody barabizen; podobnými hovory bývaly vyplněny i onačejší domácí parties pod bohatými střechami. Mnoho Američanů si stěžovalo na to, že americké domácí večírky se na rozdíl od evropských končí mnohem dříve, protože pro naprostý nedostatek aspoň poněkud rozumných hovorových námětů se co nejkvapněji zkonsumují drinky a za půl hodiny leží všichni na kaučích nebo na zemi. Nezaměstnaní majitelé aut jezdívali tenkrát jako pomatenci bez cíle sem a tam, snažíce se uniknout prázdnotě volných hodin, zoufalství prázdných sobot a neděl lidí zaměstnaných bylo utápěno třebas dvakrát, třikrát denně na kreslech biografů, na parketách tančiren, ve vypisování a studování baseballových výsledků, ve chvatných objektivních semknutích se nikoli z vášně, nýbrž z pouhé nudy; a nejčastěji ovšem v láhvi. Rozhlasové stanice musily denně vymýšlet divoké detektivky, indiánské, kovbojské a gangsterské příběhy, v nichž se stříli co nejčastěji, aby zaházely aspoň část propasti. Neobyčejně kvetlo vzájemné navštěvování. Prof. dr. Machotka se ve své znamenité sociologické studii o Americe zmiňuje o tom, kolikrát častěji se Američané navštěvují než třebas my. Ke kladným stránkám tohoto zjevu nutno dodat složku zápornou: nudu, zmatenou nevědomost, co počít s časem, nelze-li jej protlachat.

To bilo do očí hlavně ovšem v Americe, kde časový

pracovní úvazek nebyl tak velký jako u nás a kde nadto nemá běžný člověk, hlavně mužská polovina Ameriky, mnoho zájmu mimo úsek, který si zvolil za zdroj obživy. Ale i když tenkrát hrál Středoevropana pocit, že u nás nevystal s takovou naléhavostí tento problém, vyvstávala zároveň představa našich českých svátečních dní. Zjevil se venkovský pantáta, ubírající se pomalu do hospody, sedící tam ve svém černém klobouku a hledící vyvalené celé hodiny na barevný plakátek továrny na hospodářské stroje nebo hasičské pojišťovny a uskrávající co nejvolněji ze svého piva, hodinu po hodině. Nebo představa dlouhých zimních večerů na dědině, kdy spící pole dovoluje odpočívat a nařizuje proto chodit leckdy od něčeho k něčemu a dávat pozor na nic až do chvíle, kdy slepice jdou na hřadu a ty do postele. A představa města, truchlivých nedělních procházek za zdi posledních činžáků v nezvyklých svátečních šatech, představa tancovaček a muzik, zaplivaných a zakouřených hospod, profesionálních obveselovačů v levných kabaretech, groteskní průvod jednotlivých složek tak zvaných lidových zábav a veselí — to vše až ke spásné hodině, kdy si uvědomuješ s úlevou, že ubíjející neděle je za tebou. To se rozumí, mnoho lidí ztráví svůj volný čas šťastně, dobře, plně, s pocitem, že něco získali, o něco povyroستli, něčím se potěšili, někomu něco dali; ale nezpytujeme raději, jaká část národa to byla a jaká část proti tomu své volné chvíle prostě probíla a hlavně propila, nepřidávši tím zhora nic k své lidské úrovni, ba naopak.

A komu to vadí vlastně, strávím-li svůj volný čas podle svého, třebas jenom tím, že jsem koukal na zeď, na nic jiného nepřišed? Komu tím ublížím, soustředil-li jsem se po celá léta, po celý život svůj mimopracovní zájem jenom na každodenní pozorování kopané a studiem všech výsledků, vykonal-li jsem předtím poctivě svou práci? Nebo nepřechel-li jsem ve svých volných chvílích ani jednu knížku, nebyl-li jsem nikdy v divadle nebo na koncertě? Komu to může škodit nebo prospět, když přece nic takového na svém pracovišti nepotřebuji? A komu škodí, nemám-li mimo své zaměstnání zájem o nic kloudného, nebo aspoň nějakého koníčka? A co mi pomůže rozšiřovat třebas ve volných chvílích své vzdělání nebo svůj vkus, je-li můj platový postup matematicky přesně vyměřen až do hodiny pense nebo smrti? A ostatně je tento námět nesmírně nečasový; hodil by se nanejvýš do dob nezaměstnanosti a nikoli do dnů, kdy nám naopak tolik pracovníků chybí a kdy tolik lidí doslova padá pod tíhu mnohostranné činnosti.

Tuto námitku vyvracejí dva důvody.

Především je i dnes u nás veliká nezaměstnanost, to jest mnoho lidí, kterým zbývá spousta času, s nímž nevědí co počít. Třebas už jenom to, že ve veřejných službách je sto čtyřicet tisíc lidí, kteří tam nemají prokazatelně co dělat, je zárukou, že ti lidé tam namnoze opravdu skoro nic nebo vůbec nic nedělají, leda sedí a čekají, až padne hodina. Máme statisícovou armádu pensistů; armáda lidí dojíždí za svým povoláním hodiny a hodiny, které nemůže vyplnit jinak než tupou časovou prázdnotou díky tmě nebo tlačenicí; mnoho lidí tráví právě dovolenou; jsou churavci vyřazení z práce, nikoli však z možnosti něčím svůj čas vyplnit. Taky je mnoho povolání, v kterých se intenzivní činnost soustřeďuje do určité chvíle, po níž následuje prázdno; šatnářky v divadlech a biografech, přednostové nádražíček, číšníci v hostincích, taxikáři, šoféři ministrů nebo sekčních šéfů, pracující hlavně čekáním, posluhové, hasiči, cidíči bot, ošetřovatelky, bdící nad posledními hodinami umírajícího; a ovšem zemědělec, který má několikrát do roka dřiny nad hlavu a proti tomu údobí klidu. Dlouhý by to byl seznam, skoro všichni to známe i ze svého povolání vlastního.

Otázka, jaké hodnoty by byly vlastně utvořeny, kdyby bylo možno nahradit pouhou časovou nicotou něčím jiným než

ničím, se podobá oné proslulé otázce osmnáctileté dcerušky, mamí, co to je lajtnant. Tuto otázku si dával zřejmě už člověk jeskynní, netuše ovšem, že se zabývá problémem, který bude kdysi nejdůležitější ze všech. Je přece zřejmé, že pouhá časová prázdnota ještě nikoho nepozdvihla, žes v nejlepším případě zůstal stát, skoro vždycky šels však dolů. Víme dnes dobře, že rozsah většiny lidských nectností, neřestností, zaostalosti, zpátečnictví a rozvrácení mravního smyslu je přímo úměrný času planě utracenému. Za americké krise se výstražně poukazovalo na to, že zločinnost a celkový mravní úpadek stoupaly nejenom proto, že byla větší bída, ale že lidé zpustli přebytkem volného času, provázeného nedostatkem jakéhokoliv zájmu o něco jiného než o nejpovrchnější nicotnosti, takže zakrňoval rychle nejenom mozek, ale s ním i vše, z čeho jsou budovány občanské klady. Právě vědomí tohoto nebezpečí vedlo člověka odedávna ke snaze po nějaké činnosti i mimo práci. Pravděpodobně i umění vzniklo z děsu před touto prázdnotou; snaha pobavit napřed sebe a potom i jiné, něčím upoutat, nepřipustit naprostou nečinnost smyslů. V dobách, kdy platila ve vznešených rodinách práce za hanbu a kdy nebyl nadto ani rozhlas, ani sta jiných vymyšleností, bojujících proti tvé časové prázdnotě, kvetlo háčkování, vtvívání, paličkování, tkání kobereců, pletení punčoch, patience od rána do večera, dýchánky, domácí deklamovánky, každá sebemenší činnost domácí se uvážlivě rozměňovala tak, aby trvala co nejdéle, zoufalá snaha uniknout ze žaláře prázdného času.

Jestliže je pravda, že nuda z nezájmu vede k pozvolnému zblbnutí a rozpadu mravních hodnot, připusťme, že dnes zatím nejde u nás o nejaktoálnější nebezpečí duchového úpadku z tohoto pramene. To vskutku první uvedený důvod oslabuje. Ale důvod druhý: Jak dlouho potrvá tento stav? Je vyloučeno, že se naše generace dočká údobí veliké nezaměstnanosti, ne snad oně staré nezaměstnanosti, která přinášela nouzi, ale nezaměstnanosti nové, domněle příznivé, kdy technika zrychlí výrobnost do té míry, že bude potřeba jenom zlomku dnešní tvé práce k dosažení stejného výkonu a stejné mzdy, takže místo smihodinové pracovní doby postačí hodinová?

Rozumí se, že to není utopie. Američané vypočítali, že už dnes by bylo možno vyrobit všechny statky, jichž lidstvo potřebuje, kdyby jen každý z nás pracoval denně čtvrt hodiny. Tedy dokonce nikoli hodinová, nýbrž patnáctiminutová pracovní doba. Čemu máme děkovat, že jsme od tohoto cíle tak podivuhodně daleko, udržující pracovní dobu třicetkrát delší než je potřeba? Špatné výrobní organizaci, vadami distribuce, spletnosti mezinárodních trhů, mezinárodní politické situaci, která znemožňuje celkový světový výrobní plán, staré známé věci to jsou, staré bolesti. Taky ovšem tomu, že se pro nás vyrábí nejrozmanitější zboží, jehož k životu vůbec nepotřebujeme a které dnes už dávno přesahuje počet statků nezbytných. Zvykli jsme si na ně a už nevnímáme jejich zbytnost, staly se součástí civilizace a kultury. Dokonce obrovské pracovní úsilí se dnes vynakládá hlavně na to, abychom měli co dělat ve svých volných chvílích. Začarovaný kruh.

Ani před rozštěpením atomu nebylo pochyby o tom, že tempo výrobnosti poroste se čtvercem času, ba rychleji, protože věda se pranic nestará o to, že člověk, ztrnulý ve svém věčejšku a v jeho společenských tradicích, zmatený se potácí kdesi daleko vzadu, marně dobíhaje a žije vlastně v primitivní předpotopnosti uprostřed nesmírných možností. Dvě stejně kruté možnosti se představily po rozbití atomu: Že bude tohoto obrovského množství energie užito k ničení, nebo k tvoření. V možnost první se člověku věřit nechce, normální smysl se zdráhá už z pudu sebezáchovy odhadovat stav lidské pomatenosti tak vysoko. Pak tedy možnost druhá: Čteme, že už za pět nebo za deset let mohou tu být první praktické výsledky. První atomické peci už září. Vědeční pesimisté hovoří o dvaceti letech. Nevyčerpateľné zdroje ener-

gie budou všude a věčně po ruce; směšná bude představa, že mocnosti vedly kdysi války hlavně kvůli surovinám, kvůli uhlí, naftě, nerostům, které si budeš moci vyrobit z kusu bláta nebo z napršené louže. Nebude důvodu, tak praví utopisté, proč bys vedl války, když všichni budou mít všeho přebytek a zbude ti možná povinnost nebo dokonce pouhé právo pracovat jeden den v roce, aby všechno potřebné bylo vyrobeno. Blažení lidé se budou procházet v bělostných řízách po zemském ráji, filosofující, pěstující umění a milující se, neboť není závisti tam, kde máš všechno, čeho potřebuješ. Nepřeberné množství volného času — a ani nejzarytější sportovec nedovede chodit na tři zápasy kopané denně, nikdo nedovede šestnáct hodin denně tancovat nebo sedět v biografu, učit se z paměti stav ligy a divise, nejnarůživější mariášník bude po měsíci denních šestnáctihodinových partií znechucen i vyhranými rekontrovanými dvěma sedmami, Američan nevydrží zabývat se osm hodin denně svými dopravními prostředky a vymoženostmi svého obydlí a osm hodin pak o tom vykládat, nikdo nedovede spát dvacet hodin denně, flirt unaví brzo, nikdo nedokáže být denně opilý — běda, nezbude ti než nějak podstatně rozšířit okruh svých zájmů. Sociologové patří na tyto perspektivy s děsem; neboť nejsme připraveni.

Času dost. Chvála pánu bohu, nás se to nedotýká, my se nedočkáme.

Času málo. Ne-li naše děti, naši vnukové se pravděpodobně dožijí. Zřetelně je vidět hrozící zánik degenerací lidského mozku v éře, kdy vedle jednoho velikého, vůdčího ducha, řídícího práci a život, bude milion lidí, jichž práce ani myšlení nebude potřeba. Jak připravíme své děti, aby mohly připravit děti svoje, než je vyšlou na práh propasti prázdného času, proti níž je dnešní propast směšnou jámou? Začneme-li už dnes, hned, s výchovou přicházející generace, není to už pozdě? Z některých zemí se opravdu hlásí první pokusy: bezplatné kursy, v nichž se vyučuje, co počít s volným časem, kterého bude rychle přibývat. Snad by bylo dobře věnovat i u nás tomu trochu pozornosti, především výchovou učitelů i rodičů. Neuškodí ani pro ten případ, že by se lidstvo rozhodlo bojovat proti tomuto nebezpečí způsobem tolikrát osvědčeným, kdykoliv se zjeví přebytek času a statků a tedy nebezpečí dobrého lidského bydla: rozhodnutím zníčit všechno a lopotit se znovu.

věda a práce

Dr Jaroslav Werstadt

Pekařův myšlenkový odkaz po deseti letech

(Předneseno na II. sjezdu československých historiků)

II.

Mezinacistickým Německem a sovětským Ruskem

S hlediska toho všeho, co přišlo asi dva roky po historikové smrti, stala se závažnou a palčivou otázkou Pekařova postoje k hitlerovskému Německu. Jos. Pfitzner vystavil opět našemu vůdčímu historikovi po té stránce zvláště pěkné vysvědčení. Praví o něm (v citované už stati z říšskoněmeckého časopisu), že »hleděl na německé události po r. 1933 jinýma očima než většina ostatních Čechů té doby«, a »že ještě v posledním roce svého života odsuzoval co nejostřeji chování českých levicových kruhů a většiny českého tisku, kde se hledělo na novou německou říši jen černě a tím se skutečnost obracela na ruby«.

Zde se, bohužel, mohl Pfitzner odvolat na Pekařův dopis z r. 1936, jež uveřejnil v Henleinově orgánu (*Die Zeit*) týden po smrti jeho autora. V tomto dopise si Pekař rozhorleně stěžoval na to, že český tisk šve proti henleinovcům a vychovává k válce proti hitlerismu, a že v boji proti Němcům jsou nyní zajedno jak pravice, vycházející z národně českého stanoviska, tak nebezpečnější levice, jejíž nenávisť k fašismu vyvěrá z mezinárodního »pokrokového«, lépe řečeno socialisticko-bolševického programu a je živena všemi zednáři, židy, a nyní Moskvou. Tento projev, jež tenkrát Pekařovi žáci a přátelé čtli většinou s trapnými pocity, a jež Josef Šusta vzápětí veřejně, ač pro nás nepřesvědčivě, vysvětloval již Pekařovou chorobou, byl loni v citované již knize Kolmanové označen jako »odporný příklad nízké ideologické zrady národa a lidu v zájmu záchrany posic vykořisťovatelů, s nímž jisté složky inteligence, k níž patřil i Pekař, byly spjaty«.

Chceme-li klidně a věcně posoudit Pekařovo stanovisko a vyhnout se příliš silným a siláckým obrátům dneškové politické soudy, je třeba si především uvědomit, z čeho to stanovisko vyrůstá a jak souvisí s jinými a staršími historickými a politickými názory, soudy, sympatiemi i předsudky tohoto dějepisce. Máme tu pohromadě především tři Pekařovy slabosti: předně jeho neznalost nacistického Německa a odtud plynoucí důvěru v možné smíření a soužití s ním; za druhé jeho nepochopení a odmítání ruské revoluce, neznalost a negaci nového Ruska sovětského a z toho vyplývající obavu a nedůvěru, pokud jde o jeho úlohu v naší i evropské politice; za třetí Pekařův starý antisemitismus, který sice rozumově velmi správně a pěkně překonával i potíral — vizme závěr jeho pověstného článku »Židé a bolševictví« z roku 1919 — ale v němž přece citově vězel od mladých let, a to právě v souvislosti s úlohou, kterou podle jeho mínění sehráli židé hlavně v politickém dění ruském. Josef Šusta správně, myslím, zjišťuje, že Pekař jako stárnoucí muž »zůstával věren souboru sklonů a přesvědčení, jež v něm vytvořil vývoj mladších let«. K těmto sklonům a přesvědčením mladšího Pekaře náleželo zjevně na jedné straně tradiční české rusofilství, jehož tužbou bylo především Rusko navenek silné a pro něž naopak bylo postrachem revoluční otrávení slovanským kolosem zevnitř, a na druhé straně k těm přesvědčením patřilo mínění, že hlavním nepřítelem a nebezpečím silného slovanského Ruska je židovstvo, které se těší z jeho válečných porážek a hlavně je ohrožuje rozdmýcháváním a podporou revoluce. V Pekařově korespondenci s Gollem z doby rusko-japonské války najdeme o tom klasické doklady. Tehdy 34letý už univ. profesor historie vyslovuje velmi neosvícený názor, že »ruští revolucionáři jsou zrovna tak nástrojem, ano, výrobkem židovstva, jako u nás sociální demokracie«, že »židé mají všecko v rukou«, atd.

Stejně zarážející a historicky nemožný názor projevili náš vedoucí historik, když po 15 letech v článku »Židé a bolševictví« traktoval ruskou revoluci a nové Rusko z ní vzešlé takto:

»Rusko bylo poraženo, ale to nestačilo: mělo být učně neškodným vnitřní revolucí, pro jejíž vznícení měly rakouská a německá vláda po ruce s dostatek peněz i s dostatek židovských agitátorů a revolucionářů, prchlých z Ruska a užívajících pohostinství Vídně, Pešti nebo Švýcar. Tak pokračovalo se dorážet Rusko bolševictvím, atd... Na místě carského Ruska, na místě slovanského Ruska vznikla »republika Sovětů«, vskutku prvý židovský stát, velkostát v Evropě.«

Dodávám, že jen v málo reťušované podobě přešel tento obraz vzniku a povahy ruské bolševické revoluce i do Pekařovy učebnice Československých dějin z r. 1921. Zatím však co čeští žáci Pekařovi litovali, že jejich učitel nenechal slánek »Židé a bolševictví« zasluženě zapadnout v denním listě jako daň bludům doby, a přetiskl jej v knize (*Světová válka, 1921*), Josef Pfitzner na-

opak málo Pekařových výtvorů popularisoval s takovou horlivostí a zálibou. Zdůrazňoval, že Pekař viděl svůj národ ohrožen vážným nebezpečím z vnějška, totiž židovským bolševictvím z východu. Tedy nikoli nacistické Německo, ale bolševické Rusko bylo hrozbou pro Československo podle tohoto výkladu, jež dal Pekařovu stanovisku Pfitzner. Bylo tomu vskutku tak?

To málo, co známe z dokladů Pekařova smýšlení o těchto věcech na sklonku jeho života, nás neopravňuje jít tak daleko. A zejména nesmíme zapomenout, že situace let 1933—36, o níž při Pekařově posuzování může jít, není vývoj a stav věci z let 1938—45, s jehož hlediska jsme dnes svádění posuzovat, po případě odsuzovat i smýšlení a stanoviska dřívější. Pekař měl v podstatě k starému i novému Rusku též poměr a postoj jako Karel Kramář v posledních letech života: nekriticky pozitivní tam a nekriticky negativní zde. Avšak lze proto o jednom nebo druhém předpokládat, že by tváří v tvář situaci z druhé světové války nebyli změnili právě v této otázce frontu, jako ji změnilo tolik Čechů podobně smýšlejících, když to diktoval životní zájem smrtelně ohroženého národa? To je ovšem otázka nehistorická, protože místo k minulé skutečnosti se obrací k hypotetické budoucnosti. Nepochybným a významným faktem však je, že Pekařovo chybné vidění a hodnocení ruských věcí a zvláště ruské revoluce — obojí revoluce, ale zejména druhé, to jest říjnové revoluce bolševické — bylo důležitou příčinou a složkou jak jeho politické orientace z let, kdy se připravovala v Hitlerově Německu druhá válka světová, tak jeho politické postoje uprostřed první světové války, jeho odhadování nerozhodného výsledku boje, přesvědčení o pravděpodobném zachování habsburské monarchie a tedy bezvýslednosti zahraniční osvobozenské revoluce. Jak negativně účinkovala na Pekařovo posuzování válečného i poválečného vývoje ruská revoluce, dokládá Josef Šusta. Podle jeho svědectví Pekař oceňoval vysoko odolnost mocností evropského středu (t. j. Německa a Rakousko-Uherska), zejména pod vlivem ruského rozkladu, a byl v hloubi duše otráven ruskou revolucí. V ní viděl prý »černý mrak, který může zcela zastínit naše naděje«, její stíny prý v něm vzbuzovaly »vážné obavy o další osudy veškeré naší kultury, a zvětšovaly Pekařovu vrozenou nechuť k revolučnímu kvasu vůbec.«

Je třeba velmi litovat, že se nezachovala Pekařova korespondence z doby po roce 1914, která by nám byla podala asi mnohé spolehlivé svědectví o nazírání svého autora, avšak už sama skutečnost, že ji Jaroslav Goll zničil, zdá se svědčit o tom, jak pisatelovo chápání situací, problémů a zjevů doby se rozcházel s tím, které potom podřel o vrch a jemuž historický vývoj dal za pravdu.

Vraťme se však k Pekařově poměru k národně socialistickému Německu. Měl o něm zřejmě velmi vřelou, ba idylickou představu, když ve své přednášce o »novém dějepise v Třetí říši« z listopadu 1935 nedovedl o Hitlerově hnutí říci nic jiného a horšího, nežli že je namířeno proti nebezpečné ideové a citové roztržitosti v národě, a že jeho hesly jsou jednota, kázeň, pořádek, zmužilost a služba, služba jedinému vůdci, jedinému smýšlení. O tom, jaká je tato jednota podle svého obsahu a ducha, jakými prostředky a za jakou cenu jí bylo dosaženo, k čemu jí má být použito, atd., historik tehdy neřekl nic. Není známo — a třeba o tom velmi pochybovat — že by se byl kdy Pekař poněkud blíže seznámil s nacistickou biblií, jakou byl Hitlerův »Mein Kampf«. A podle všeho tehdy ještě necítil nebezpečí nezkrotně dynamického a za doznané výbojnými cíli se ženoucího nového nacionalismu německého. Vždyť mobilisací historické vědy pro národní boj, k níž vášnivě vybízel mladý »führer« nacistické historiografie Walter Frank, provázel toliko poznámkou, že »u velkého národa německého jeví se dnes něčím, co bychom mohli nazvat anachronismem«. Ve skutečnosti bylo tehdy již spíše anachronis-

mem chápat povahu a cíle toho, co se v německém sousedství dalo, do té míry nevině, ba blahovlně.

Protějšek k tomuto historikovu postoji vůči Hitlerovu Německu bychom našli o něco později v poměru velkého historika literatury Arne Nováka, v mnohém obdivovatele a kulturně-politického souvěrce Pekařova, k Itálii Mussoliniho. Novákovi, jenž odešel v listopadu r. 1939, se ovšem ještě dostalo poznání a zkušeností, jichž se Pekař již nedočkal. Zato se však ještě živý Pekař dočkal Pfitznerova ujišťování v berlínské »Historische Zeitschrift« z r. 1936, že autor české úvahy o novém německém dějepisce přes ty a ony kritické námitky holduje ve své vědecké činnosti zásadám, které nikterak nemají daleko k těm, které jsou s mladě svěží silou zastupovány v říši.

Mezi tradicí a revolucí — Záporné a kladné stránky odkazu historikova

Pekařův názor na vznik a povahu ruské revoluce a na nové Rusko, socialistické a komunistické, je jen zvlášť markantním příkladem jeho vůbec málo kladného poměru k demokratické revoluci, v níž vyúsťovala první světová válka. Tváří v tvář revolučním politicko-sociálním mocnostem a zjevům novodobým hlásil se v Pekařovi zásadně tradicionalista a konservativce, jenž přeceňoval životnost starých forem a řádů státně společenských, a s nedůvěrou hleděl k novým. Zde: v postoji k hlavním myšlenkovým a společenským silám současné doby, a v celkové orientaci historicko-politické byl ve skutečnosti nejpodstatnější rozdíl mezi Pekařem a Masarykem i mezi Pekařem a Palackým. Myšlenkový i životní horizont mladšího vědce-historika je podstatně užší a omezenější u srovnání s oběma staršími historickými a politickými mysliteli a národními vůdci. Vedle střeoevropského obzoru rakouského a německého, v němž se převážně pohybovalo vědecké i politické nazírání u Pekaře, vyniká a má své významné důsledky širší evropské a světové orientace u Palackého a Masaryka. Vedle horoucího a ve své opravdovosti úctyhodného národovce a vlastence na jedné straně, stojí na straně druhé světoobčané daleko zirnějšího pohledu a soudu.

Nelze nevidět, že síla Jos. Pekaře, která byla v jeho hlubokém zakotvení a zakořenění v rodné půdě českého kraje a české země, měla svůj rub, svou slabou a stinnou stránku v jistém provincialismu duchovním, který docházel časem výrazu v překvapujících úsudcích, či lépe předsudcích, nehodných velkého historika. Tak mohl F. X. Šald a ve svém nekrologu napsat o Pekařovi, že »vyznával poněkud uhlířskou víru, že všechno zlo pochází od židů, komunistů a socialistů«. Mnoho snad při tom všem vysvětlí základní ustrojení a sklon Pekařova historického nadání a ducha, jež bystře uhořel hned nad první velkou knihou Pekařovou o valdštejnském spiknutí vzdělaný a jemný Ladislav Hofman, když si do svého znamenitého deníku poznamenal: »Pekař má velmi barvitou, plastickou, vpravdě malířskou fantasií, ale chybí kázeň přísné myšlenky; Pekař je umělec, méně filosof.« Kolikrát potom vskutku Pekař své myslitelské slabiny dovedl příkrý svém uměleckým temperamentem a sugestivní silou svého mocného slova?

Po tom, co bylo pověděno, nelze zajisté popřít, že některá stanoviska Pekařova mohla být nacistickým Němcům blízká a vítaná. Vedle jeho respektování henleinovství u nás a hitlerismu v říši, to bylo hlavně jeho nerespektování, jeho nechápavé a příkré odmítání ruského komunismu a sovětského velestátu. Ve světle dějinné situace, kterou na evropském kontinentě určovala zvláště srážka obou kolosů: Sovětského svazu a Hitlerova Velkoněmecka, srážka, na jejímž výsledku visel osud náš a všech národů slovanských — v tomto světle tato stránka historické orientace se nutně jevila zvláště povážlivou.

Nicméně převážná část vlastního historického díla Pekařova a celý duch jeho mohly být nacistickým Němcům tak málo potřebny a přijatelný, jako každý silný projev pevného, hluboko vkořeněného českosti. Vždyť pře-

ce v Josefu Pekařovi se setkávali s opravdovým, horoucím vyznavačem a obráncem té národní věci a pospolitosti, kterou oni chtěli potlačit, vyvrátit, zničit. Je pravda, že tu i tam šlo o vyznavače národa a socialismu jako nejsilnější hodnoty a víry životní, avšak bylo-li v obou případech jméno té hodnoty a víry stejné, její obsah, duch, mravní kvalita a cena byly podstatně jiné. Rasový a zoologický nacionalismus Hitlerův byl bytostně cizí duchovnímu a lidskému nacionalismu Pekařovu; oba měly tak málo společného, jako na jedné straně kult moci a násilí, a na druhé vyznávání spravedlnosti a práva, jako zaslepenost fanatismu a tolerance liberalismu, jako temný pud k bestialistě a poctivé úsilí o lidskost. Neboť v tom, že uznával nezbytnou vyšší mravní a humanitní sankci vlastenectví a národovectví, byl velký nacionalista Pekař za jedno s velkými humanisty Palackým a Masarykem, a je vedle nich a spolu s nimi představitelem těžce slavné a čestné národní tradice.

Tradice a revoluce, konservatismus a novotářský, převratný radikalismus — to jsou životní síly a tendence, které se v minulých třech-čtyřech desetiletích v různých podobách srážely a spolu zápasily. O-Pekařovi víme, že se postupem let stavěl stále rozhodněji na půdu a do služeb oné první mocnosti a snahy. A jestliže v revoluční epoše, jakou jsme prošli a procházíme od první světové války, kterou Masaryk nazval — jak známo — světovou revolucí, mužové tradice a konservativních snah působí namnoze dojmem lidí, kteří přežili svůj čas a stávají se cizinci v nové, od základu změněné době, pak to platilo do jisté míry i o Pekařovi po první světové válce, a platilo by to o něm ještě více dnes. Nicméně tam, kde tradice předává a konservatismus uchovává hodnoty nikoli dočasné a odumřelé, nýbrž trvalé a stále živé, tam se stávají nezbytnými složkami a spolupracovnicí přítomnosti i budoucnosti. Také v ideovém a mravním odkazu Pekařově jsou takové hodnoty. Připomeneme aspoň jeho vroucí osvícený, lidský nacionalismus a jeho bytostný individualismus, potřebný svobody duchovního, kritického projevu, svobody, která je vykoupena živým vědomím a citem mravní spoludopovědnosti za věc celku.

Zabýval jsem se těmi stránkami myšlenkového světa a odkazu Pekařova, jež svým způsobem oživila velká národní a světová krize, kterou jsme prošli od r. 1938. A zabýval jsem se jimi proto, abych ukázal nejenom, kam ta kritická doba mrtvého historika postavila, ale hlavně, kde on sám vskutku stál, po případě by byl stál, a jak se k němu a k celé otázce máme dnes stavět my. Bylo pěkné a pravdivě pověděno v zahajovacím sjezdovém projevu nejvyššího správce našich kulturních záležitostí, že v našem těžkém a osudovém zápase let 1939—45 bojovali s námi také čeští historikové, byť i mrtví. Doufám, že smím prohlásit závěrem své úvahy přese všechno, co se mluvilo a činilo se strany německé, i přes všechny omyly a bludy mrtvého, které se v následujícím vývoji věcí objevily ve zvětšené dimenzi, že Josef Pekař bojoval v tom velkém boji minulých let na české frontě a za dobrou věc svého národa, s nímž a v němž bude vždy žít jeho dílo, dílo velkého obnovitele a vykladače české minulosti, dílo velkého umělce českého slova.

život a instituce

Amos Pokorný

Dozvuky retribuce

Ministr správedlnosti dr. Drtina v doslovu k jednání Národního shromáždění o retribučním soudnictví mluvil také o budoucích úkolech retribuce. Nejen o těch věcech

kteřé po 4. květnu t. r. podědily řádné soudy, ale i o těch, které byly před mimořádnými lidovými soudy skončeny. Zde považoval za samozřejmou povinnost ministra spravedlnosti odstranit křiklavé nesrovnalosti v rozhodování lidových soudů, a naznačil čtyři cesty, kterými se to po zákonu může stát:

1. obnova řízení,
2. zmateční stížnost na záštitu zákona,
3. snížení trestu podle § 410 tr. ř., a konečně
4. udělení individuální milosti rozhodnutím prezidenta republiky.

Jak nutná byla tato poznámka ministra spravedlnosti, ukazuje se teprve nyní, když retribuční spisy procházejí při různých příležitostech řádnými soudy. Každý z lidových soudů, ba snad i každý z jejich senátů šel vlastními cestami bez jednotící ústřední judikatury. Jeví se to někdy i v kvalifikaci trestních činů, více však v hodnocení důkazů, a nejvíce při výměře trestu. U některého soudu to vyhlíží tak, jako by začínal od trestu smrti a postupně odškrtoval další těžké tresty a zastavil se na tom nejtěžším, kterého vůbec mohl použít. Jiný se bral opačnou cestou, takže při stejném činu se zastavil na nejnižší hranici trestní sazby. Ke cti lidového soudnictví budíž však řečeno, že oba tyto postupy byly mezi nimi jen řídkou výjimkou a že velická většina soudců i přísedících dovedla nejen trest odstupňovat podle velikosti viny, ale také rozlišovat mezi skutečnými zrádci a kolaboranty a mezi těmi, které jen slepá náhoda přivedla za okupace k nějakému menšímu hříchu.

A to byla snad také jedna z příčin, proč retribuce byla svěřena lidovému soudnictví a nikoli řádným soudům, jež by ani v takových případech nemohly zavírat oči. Podle toho lze také odhadnout, že ty případy, v nichž bude nutné napravovat křivdy; zůstanou v mizivé menšině v poměru k velkému počtu věcí, projednaných retribučním soudnictvím.

Náprava křivd

má však citelnou vadu, že je jen jednostranná, jen ku prospěchu obžalovaných. Výjimkou by mohly být některé případy obnovy, jež však budou zcela ojedinělé, protože tam, kde se ukřivdilo spravedlnosti na prospěch obžalovaného, jde zpravidla jen o výměru trestu, který už nelze žádným zákonným prostředkem zvýšit. Jestliže na příklad takový okupační šéfredaktor, který po šest let s hnusnou věrností sloužil okupantům, dostal za to nějaké čtyři roky, zůstane to skvznou retribučního soudnictví.

Ovšem, za to nemůže ministr, a není v jeho silách to napravit. Tim však nemůže být zmařena náprava křivd v takových případech, kde mohou být napraveny, tedy u těch, jimž byl vyměřen příliš vysoký trest, naprosto neúměrný jejich provinění.

Co však je úměrné? Není možné vyrovnání trestů, když nespravedlivé výkyvy šly nahoru i dolů, a rozhodně nelze měřit podle těch případů, v nichž retribuční soudy podlehly nemístnému soucitu.

Není pozdě o tom uvažovat. Nápor skončených retribučních věcí na řádné soudy se teprve začíná, a poroste lavinovitě, protože žádost o nápravu křivd některou z uvedených čtyř cest lze čekat všude tam, kde příbuzní odsouzeného mají nějaký ten groš na obhájce. A tak bude trvat ještě asi několik let, než se udělá poslední tečka za retribučním soudnictvím. Ostatně jsou i bláhoví, kteří se svou žádostí čekají, co přinesou nové volby.

Čtyři způsoby

Ze čtyř cest, které naznačil ministr spravedlnosti, je zcela spravedlivá zmateční stížnost na záštitu zákona, jež však má smysl jen tam, kde porušením zákona došlo k odsouzení. Budou to případy tak řídké, že prakticky nápravu nepřinesou. Snad by mohl mít generální proku-

rátor úspěch s takovou stížností při některých zločinech podle § 7 retribučního dekretu, kde znění zákona mohlo soudce svést k nesprávné domněnce, že tu není třeba zlého úmyslu, nebo ještě spíše, kde soudce nedovedl tuto nesnadnou otázku vysvětlit přísedícím. To jsou však případy zcela výjimečné, a skoro ani není třeba o nich mluvit.

Nejsprávnější a také snad nejčastější cestou k nápravě bude milost prezidenta republiky. Je to poměrně složitě řízení, neboť je k tomu zpravidla potřeba vyjádření poškozeného o žádosti za milost, dobrých zdání místního a okresního národního výboru, posudku senátů krajského a zemského soudu, a konečně obšírného návrhu ministerstva spravedlnosti. Zasahují tu tedy do řízení nejen soudci z povolání, ale také orgány lidové správy. K tomu pak autorita hlavy státu je dostatečnou zárukou, že budou činěny jen návrhy vážně odůvodněné a jen v případech, které zasluhují zvláštního zřetele. Této cestě lze tedy svěřit odčinění křivd z retribuice bez obav.

Ne tak jasné je to při snížení trestu podle § 410 tr. ř. I zde je důležitost a výjimečnost řízení zdůrazněna, a to tím, že nerozhoduje krajský soud. Ten má jen právo žádost zamítnout. Vyhovět jí a snížit trest může k jeho návrhu jen senát zemského soudu. Toto řízení předpokládá, že po vyhlášení rozsudku vyšly najevo nové polehčující okolnosti, které před tím rozhodujícím soudem nebyly známy. Nebezpečí této cesty je v tom, že žadatelé uplatňují prakticky skoro výhradně revoluční činnost. Na příklad poslali zadarmo balíček potravin někomu do koncentračního tábora, poslouchali a rozšiřovali zahraniční rozhlas, pomohli někomu z pracovního nasazení, prodávali potraviny na černo za nezvýšené ceny, pomáhali stavět barikády. A není ani řídké tvrzení, že se zbrání v ruce bojovali v revoluci proti okupantům. Ovšem, tak prostě to není nikdy v žádosti řečeno, je to vždy bohatě vyzdobeno a doloženo potvrzeními občanů i úřadů.

Proč odsouzený potřebuje právě revoluční činnost, je nasnadě. Jde mu o to, aby mu byl uložený trest snížen pod spodní hranici trestní sazby nebo dokonce zcela prominut, a to je možné jen tehdy, prokáže-li, že se pozdější svou činností zasloužil o osvození republiky nebo o nápravu a zmenšení zla, způsobeného nepřitelem, a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval. Jde-li o zásluhy jen vymyšlené nebo malicherné, nemá soud potížit při zamítnutí žádosti.

Horší je, jde-li o skutečnou činnost proti okupantům. Na příklad vlajkaři. Ti se dělili na dvě skupiny, v menší byli úplní omezení, kteří sloužili Němcům věrně až do 5. května, ve větší byl příživníci, kteří s nadšením šli s okupanty, dokud jim z toho kynul nějaký prospěch, ale nejpozději roku 1945 rozpoznali nebezpečí, zvedli plachty a hnali se plnou parou k druhému břehu, třebaš jim ještě na člunu zůstalo číslo, které měli jako agenti SD. A nyní, který z nich zasluhuje většího trestu, ten omezenec nebo ten příživník, který zatím už jistě našel útočiště v některé ze stran Národní fronty? Na štěstí příživník zpravidla vyházal své trumfy již před lidovým soudem, takže nemůže uvést nové okolnosti a nemá naděje na snížení trestu. Ale jsou také falešní svědci, jsou také útlocitní lidé, kteří už zapomněli, jak nám vlajkaři roku 1939 a předtím i potom otravovali život.

Nejtěžším úkolem je pro soudce rozhodovat v retribučních věcech o žádostech za obnovu trestního řízení. Jestliže ve spěchu lidového soudnictví byl někdo potrestán bez viny, bylo by hříchem nepomoci mu k úplné rehabilitaci. Jenže o obnovu stejně naléhavě jako nevinní usilují i ti, kdo byli plným právem přísně potrestáni. A zde se ještě tíže oddělí falešný svědek od pravého. Soudci však, jako by se smluvili, přes všechny nedostatky času projednávají tyto věci tak pečlivě, že hříšník nemá prakticky vůbec naděje na uniknutí spravedlnosti právě touto cestou, na kterou mnohý tolik spoléhal. Povolení obnovy je jen řídkou výjimkou.

Zajímavá je také otázka, podle jakých ustanovení

Z francouzské knižní žně.

Nakladatelství Sablier vydalo básně Georges a Chennévière »Le Cycle des Fêtes«, jež vyšly tajně v roce 1941. Chennévière, nadaný básník, byl zastřelen Němci za bojů o Paříž. — U Plona vyjdou znovu Stendhalovy »Italské procházky« (Promenades en Italie). — V nakladatelství Savel vyjde Arnoldův essay o Beudelaireovi »Le Dieu de Beudelaire«. — U Grasset vyšel essay Claude Mauriac o Malrauxově tvorbě »Malraux ou le Mal du héros«. V nakladatelství Sagitaire vyšel Gilletův essay o Joyceovi »Stèle pour James Joyce«. Je to biografická a kritická studie autora »Odysea«, který strávil téměř neznámých dvacet let v Paříži. — V nakladatelství Aubier vyjdou Montreuilovy »Dějiny dělnického hnutí ve Francii od počátku až po naši dobu«. (Histoire du mouvement ouvrier en France, des origines à nos jours). — V Seghersově křižnici »Básníci dneška« vychází Parrotův »Federico Garcia Lorca« a Billyho »Apollinaire«. Každý svazek podává ukázky z díla a bibliografii. — Georges Soria, známý svými reportážemi ze španělské války, vydal aktuální politickou studii »Prohrálo Německo válku?« (L'Allemagne a-t-elle perdu la guerre?). K. I.

ANGLICKÉ KNIHY

»Biography od Franz Kafka« — Životopis Franze Kafky — kterou napsal jeho nejlepší přítel dr. Max Brod, vyjde v květnu v nakladatelství Sekcer & Warburg.

»The leaping lad and other stories« — Skákající jinoch a jiné povídky — Sid Chaplin, nakladatelství Phoenix House, 8/6. — První kniha velmi nadaného autora. Povídky o životě v malém hornickém městečku Durhamu. Autor rozumí lidem, o kterých píše a kreslí je dobře. Má smysl pro zápletku a situaci a jeho povídky jsou dobře stavěny.

»Sociology of film« — Sociologie filmu — J. P. Mayer, nakladatelství Faber & Faber, 15. — Více než polovina obyvatel celé Velké Britannie chodí dvakrát týdně do biografu. Jaký vliv má na ně kinematografické představení a jak ovlivňuje film dětské duše? Proč chodí tak často a pravidelně do biografu? To je ukázka některých otázek, jež Mayer zodpovídá ve své knize. Píše: »Moderní kinematograf převzal dědictví univerzálního divadla. Pouze biograf těší se takové obliby širokých kruhů, jako klasické divadlo v Athénách anebo cirkus v Římě.« Autor dochází k závěru, že většina filmů je škodlivá nervovému systému a že představení pro děti a dětské filmové kluby nemají být přenechány komerčnímu podnikání. Doporučuje státní distribuční organizace a

státem kontrolovatelné nebo znárodněné biografy.

»Russian literature«, Treatre and Art« — Ruská literatura, divadlo a umění — Amrei Ettinger a Joan Gladstone, nakladatelství Hutchinson, 7/6. Bibliografie všech děl, přeložených a vydaných v angličtině od r. 1900—1945, včetně přehledu všech slovníků, mluvic a čítanek, jakož i bibliografie knih anglických autorů o ruské literatuře.

»Magic in stone« je anglické vydání Josefa Sudka pražského hradu s textem od Martina S. Briggse. Times Literary Supplement kritizuje, že jednotlivé fotografie nejsou opatřeny titulkou, což považuje za vážný a čtenáře iritující nedostatek.

Výbor ze Stephena Beněta. V newyorském nakladatelství Farrar, Straus & Comp. vyšel výbor patnácti povídek a dvanacti básní zemřelého amerického spisovatele a básníka Vincenta Beněta. Výbor pořídila vdova po zemřelém z materiálu, který dosud nebyl nikde knižně vydán. Paní Benětová napsala také krátký úvod.

»William Godwin«, biografická studie od George Woodcocka, nakladatelství The Porcupine Press, 12/6. Životopis jednoho z největších anglických politických myslitelů, autora »Political Justice«, která ovlivnila i Shellea.

Z charvátské knižní kroniky. »Nakladní závod Hrvatske« připravuje výbor prózy bosensko-prozaika Izaka Samo-

kovlje. — Nakladatelství »Jugoslovenska knjiga« vydá v přepychové úpravě Njegošův »Horský věneček«, a to v latině i cyrilici. — Družstvo charvátských spisovatelů v Záhřebě připravuje zvláštní almanach, věnovaný stavbě trati mládeže. Přispějí do něho i výtvarní umělci. — O rozvoji umění v charvátském Záhřebi napsal významnou studii archeolog dr. Ljubo Kraman, ředitel záhřebského musea.

K. I.

Knihy o Francii. V nakladatelství »Sovetskij pisatel« vyšly právě dvě publikace reportážních statí o Francii. První kniha autora A. Rubakina se jmenuje »Francouzské zápisky«. Je to sbírka postřehů ruského lékaře, který v roce 1908 přijel do Francie studovat a za druhé světové války byl uvězněn v německém koncentračním táboře, odkud se znovu jako sovětský občan dostal do Francie. Všechny jeho zážitky a pocity při setkání s Francií po tolika letech jsou velmi poutavě vylíčeny. Druhá kniha je dílem spisovatelky A. Karavajevy, která po osvobození Francie od německých okupantů cestovala po celé zemi a napsala knihu »Ve Francii«.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Inž. Jiří Grossmanni Akustika ve stavitelské praxi. Obálka Frant. Mašek. Naklad. Práce. Stran 166. 100 Kčs brož.

Josef Skalák: Idea a čta. Zákłady a rozvoj ústředních tisk. pod. čs. soc. dem. Obálka a vazba Jar. Šváb. 75 Kčs brož. Stran 138. Vydal Výbor pro oslavy 50 let Práva lidu.

Dr. Zdeněk Tobolka: Za svobodu a socialismus. Obálka a vazba Jar. Šváb. Vydal Výbor pro oslavy 50 let Práva lidu. Stran 240. 98 Kčs.

Štefan Rysula: Boží oblíbení. Vydavatel Transcius v Lipt. Sv. Mikuláš. Stran 210. 65 Kčs brož., 90 Kčs váz.

Zdeněk Kalista: Cesty historikovy. Obálka, vazba a úprava V. Bláha. Nakl. Václav Petr. Stran 221. 70 Kčs.

Marcel Prenant: Biologie a marxismus, z franc. orig. Biologie et marxisme, přeložila L. Benešová. Obálka O. Bareše. Nakl. Práce. Stran 153. 54 Kčs brož.

Dr. O. Procházka: Výhledy do budoucnosti jasně a pochmurně. Obálka F. Mašek. Nakl. Práce. Stran 156. 50 Kčs brož.

K. F. Zieris: Nové zákla. dy českého periodického tisku. Nakl. Orbis. Stran 40. 18 Kčs.

Dnes vyšla první mapa díla Dr. C. Hálové-Jahodové BRNO - stavební a umělecký vývoj města od pravěku až po současnost

První české podrobné dílo o hlavním městě země Moravskoslezské, zpracované podle původních archívních pramenů do sedmi kapitol I. Z šera dávnověku. II. V semknutých hradeb. III. Renaissance jas a stín. IV. V odrazu barokní slávy a moci. V. Osudový zásek - Brno průmyslovým městem. VI. Klíčová národního života. VII. Lítím bojem k svobodě. - Vyjde v úpravě prof. E. Hrbka ve čtyřech mapách formátu 297 x 210 mm, dobře tištěno na hrádovém papíře a se 150 novými fotografiemi, 15. X., 15. XI., 6. XII. 1947 a 5. I. 1948. Cena první mapy Kčs 45,-, dalších Kčs 135,-.

Dodá Váš knihkupec

VYDÁVÁ PRAŽSKÉ NAKLADATELSTVÍ
V. POLÁČKA, PRAHA II, RŮŽOVÁ 5/IV

P. T. knihkupecovi

Zašlete mi na ukádku první mapu díla Dr. C. Hálové-Jahodové: Brno, stavební a umělecký vývoj města, za Kčs 45,-.

Jméno

povolání

Adresa

bude souzen ten, komu byla povolena obnova řízení po odsouzení lidovým soudem, zda podle retribučního dekretu nebo podle obecných trestních zákonů. Generální prokuratura, opírajíc se o znění § 2 zákona č. 245/1946 Sb. má za to, že pro obnovené řízení neplatí již ustanovení retribučního dekretu. Je-li tento názor správný (zdá se, že nejvyšší soud je opačného mínění), pak by povolení obnovy bylo pro soudeč dvojnásobně odpovědné. Nestalo by se však velké neštěstí, kdyby byl kolaborant souzen jen podle normálně platných trestních zákonů, neboť i ty mají na podobné činy přísné tresty. Podle nich by ani udavač za určitých okolností nebyl chráněn před trestem smrti podle ustanovení § 88, 86 tr. z.

dopisy

Dva zbití novináři

Dear sir!

Právě jsem četl článek a korespondenci, týkající se nešťastných zkušeností, které učinili pán a paní Auerbachovi i já v rukou stát. ni bezpečnostní policie v Bratislavě ve dnech 14.—16. září, jež jste uveřejnil v posledních číslech Dneška. Tato nešťastná příhoda není již čistě osobní záležitostí nás tří a bylo by přílišné zneužívat pro sebe Vašeho času intervencí ve věci, z níž se stala domácí politická záležitost. Nemohu však přejít bez komentáře podávány dopis p. Rudolfa Koláře ze Syndikátu čs. novinářů, který vyšel ve Vašem časopise 16. října.

Jako novinář by pan Kolář měl znát něco lepšího, než vytrhnout větu z kontextu a postavit na ní svůj argument. Ale právě to učinil. Obviňuje mne, že jsem řekl ve svém výkladu dr. Clementisovi, že naši fotografové, zatčení na hranicích, měli v úmyslu uká. zati »problematickou posici Československa v Evropě«. Může být, že se překladatel mého výkladu zmyl zcela nevině. Co jsem napsal, znělo: »problém ČSR v Evropě«. Myslím, že nejsem sám, kdo má za to, že takový problém existuje.

Pokud však mne se týče, bratislavský incident nebyl rozporom o hranice. Měl jsem dojem, zřejmě mylný dojem, že budu mít možnost vykonávat svou žurnalistickou práci v Československu stejně volně, jak jsem byl zvyklý ji vykonávat ve vlastní zemi, to jest bez nesnesitelného vměšování policie.

Z mé nevině poznámky o posici Československa v Evropě si pan Kolář vymyslí mýru Mnichova. Podezření pana Koláře povstá z skutečnosti, že jsem »občanem velmocí, která měla na Mnichovu pfimou účast«. Byl jsem náhodou jedním z milionů brit. ských občanů, kteří se hoře styděli za Mnichov. Máme dobrý důvod se domnívat, že jsme smyli svou vinu na září 1938, a jsou miliony Čechoslováků, kteří se na rozdíl od pana Koláře pamatují, že pro nás válka začala v roce 1939 a ne někdy později.

Je však jedno zajímavé na dopisu pana Koláře, na co bych chtěl upozornit. Říká: »Nemusilo dojít k tomu, co následovalo a zejména pak ne k násilnostem (podtrženo mnou J. W.), kdyby Winocour a Auerbach vyhověli výzvam orgánů národní bezpečnosti.« Pan Kolář je tedy ochoten přijmout fakt, že s námi bylo špatně naloženo. Ne tak ministerstvo vnitra, které stále ještě volá, že chování policie bylo naprosto korektní.

Pan Kolář se ptá, bylo-li vedoucím československým úřadům známo, že hodláme prokazovat postavení Československa v Evropě. Velmi jasně jsme sdělili tiskovému attaché v Londýně, ministerstvu zahraničních věcí a ministerstvu informací, že to byl náš úmysl. Mohu prominout páně Kolářovy politické urážky mé osobě. Jsem »Trade unionist« a členem Labour Party. Co je však naprosto neomluvitelné, je jeho úplný nedostatek dobrého vkusu v jeho zprávách o panu a paní Auerbachových.

Českosl. tiskový attaché v Londýně byl informován o tom, že paní Auerbachová pociestuje se svým manželem, který platil do haléře její cestovné a výlohy. Zde by bylo příhodno dodat, že až na zpáteční cestu zvláštním tetadlem a vlakem byly výlohy naší cesty hrazeny výlučně našim časopisem.

Auerbach je hodnotný a vážený člen redakce časopisu »Illustrated«, který si vyzádal jeho služby po skončení války. Rozhodli se stát se občanem státu, který mu poskytl útulek, je to náš zisk. Rozhodně zde není důvod k nevidlým posměškům pana Koláře.

Myslím, že by mělo málo smyslu, kdybych chtěl vyvrátit poslední protibovinění dr. Tomana z ministerstva vnitra. Nicméně má jakousi důležitost, že přes ujišťování ministerstva vnitra o opaku, existuje jeden vládní resort, který přijímá naši verzi bratislavského případu. Prostřednictvím pana J. Adriana Granta, britského konsula v Bratislavě, jsem obdržel osobní omluvu dr. Husáka, předsedy sboru slovenských povereniků, za způsob, jímž s námi bylo nakládáno.

Londýn 28. října.

Vás
Jack Winocour

Kdo se lépe osvědčil?

Vážený pane!

Nehodlám s Vámi polemisovat, již proto ne, že píšete o událostech od r. 1938, zatím co já jsem rok předtím opustil vlast a pozoroval vývoj událostí ze středu Sibíře. Co se odehrávalo u nás, dovidám se až teď a nemohu mluvit o věcech, o kterých vím málo.

Ve Vašich člancích jsou však některé omyly, plynoucí z Vaší neinformovaností o komunistické teorii i praxi. A to:

1. Z článku je zřejmé, že nejste obeznámen s jedním ze základních děl současného komunismu, jehož autorem je Stalin a jež, zdá se mi, teprve teď vyšlo v češtině: »Otázky leninismu.« Pak by Vám bylo jasno, že komunisté mají pro svou politiku teorii své strategie a taktiky. Zatím co strategie vytyčuje i v třídním boji celkový cíl, a tím je pro komunisty vždy zájem pracujícího lidu a jeho hlavní opory, SSSR, taktika nemá žádných příkázání, ani věčných pravd zjevených, je pružná a musí být pružná, aby se mohla přizpůsobit okolnostem boje a jeho podmínkám. To nevyklučuje omyly, jelikož marxismus netvrdí, že by svým stoupenecům propůjčoval dar neomylnosti. Proto ty výkyvy a změny stanovisek, jež se mezi komunistickými teoretiky i praktiky pokládají za lepší, nežli tvrdošíjně setrvávání na omylu prostě z důvodu prestiže. Právě tak se politické předpoklady mohou osvědčit jako mylné a mohou způsobit mylné kroky. Jiné politické směry dělají právě takové kotrmelce, ale jsou při tom oportunní podle zásady »kam vítr, tam plášt«, asi jako když Klofáč lehkomylně prohlásil, že Hitler kopruje jeho, Klofáče. Komunisté vždy hodnotí situaci podle svých zásad a světového názoru. Sám víte, že hra v politice není hra v šachy, kde i my i odpůrci se řídí týmiž pravidly. Proto výpočet v politice může být chybný. V takovém případě komunisté ihned taktiku mění.

2. Správně vystihujete, že komunisté věřili německému dělnictvu. Je však i pravda, že nehodnotíte správně situaci německých komunistů v r. 1933 při Hitlerově puči. Pamatují se na zprávu, kterou podal brzy potom Pleck v Moskvě a jež byla uveřejněna v tisku. Poukázal na to, že německá sociální demokracie nechala komunisty na holičkách, jelikož jedinou zbraní za dané situace byla generální stávka a tu by komunisté, mající vliv pouze na část německého proletariátu, nebyli prosadili. Sociální demokracii se rozhodli zůstat na půdě fašistického Reichstagu a proto německým komunistům ruku nepodali. Jak to s nimi dopadlo a s celým národem, víme všichni.

Ovšem, politická a mravní degenerace německého lidu se vysvětluje tím, čemu se říká »státní monopol veřejného mínění«. Neboť stát, každý bez výjimky, může potlačovat to, čemu Japonci říkají »nebezpečné myšlenky«, a vočkovávají obyvatelstvu svou ideologii. I my u nás nedovolíme, aby někdo hlásal teď fašismus. Před válkou ano, jelikož (podotýkám mimochodem) spory nejsou o formy politické, nýbrž o formy hospodářské. Kdyby šlo skutečně o vítězství demokracie, nebylo by již dávno Francova Španělska. Jde o to, aby nebylo socialismu, aby byl zachován kapitalismus (mluvím o světové politice). Hitler a Goebbels skvěle využili monopolu veřejného mínění a dokázali to, co jinou cestou docílují američtí tiskoví magnáti, jelikož jak praví Tolstoj, není hlouposti, které by lid pomoci novin neuvěřil. Censura je vedle školy a kostela nejsilnějším nástrojem tohoto monopolu, který v Německu dokázal, co se, podle téhož Tolstého, stane, když se vláda dostane do rukou smečky zločinců nebo bláznů. Národ nemá pak síly, aby se jich zbavil. A oni dovedli udělati z národa, co chtěli, protože každému odpůrci nejenom zcapali ústa, ale přímo usekli hlavu. V tom je tragedie německého národa.

3. Není Vám asi známo, že komunisté uznávají názor Leninův, že jsou války nespravedlivé a války spravedlivé. Lenin ve svém »Válečném programu proletářské revoluce« mluví jasně o tom, že válka v zájmu socialismu je spravedlivá, každá jiná je nespravedlivá. Spravedlivé jsou i války národnostní, směřující k osvobození daného národa. (Chtěl jsem Vám přeložit citáty, ale bylo by to pro pouhý dopis příliš mnoho práce.) A proto tedy válka, která započala útokem na Polsko, byla imperialistická, ale jakmile byl napaden SSSR, stala se mravním závazkem pro každého komunistu. Nejste zvyklí myslet v zásadách třídního boje a proto nechápete a nepochopíte mnohé, co nám, komunistům, je samozřejmostí.

4. Posléze trochu čistě teorie. Snad nebudu dalek pravdy, že znáte marxismus jenom podle Masaryka a jeho »Sociální otázky«. To je citelný nedostatek všech bývalých realistů. Masaryk jednak sám mnohému neporozuměl, jednak však měl i pravdu. Marxisté jsou dnes dále a opustili mnohé, co hlásal ještě (mluvíme o světovém názoru) Marx a Engels. Tak na př. Masaryk používá velmi často a důsledně tak zv. dialektického zákona poplání záporu (negace) k odsuzování marxismu. Činí to tak důsledně, že nechává stranou všechny zákony ostatní. Kdybyste si přečetli Stalinovu knížku »O dialektickém a historickém materialismu«, už byste tam zmíněný zákon nenašel. Marxisté sami opravili Engelse.

Mluvíme o tom proto, že Masarykovy omyly zavádějí i Vás k používání slov these a antithese v souvislosti s komunisty. Nejde tedy o Hegla, jde o marxismus. Chci Vás tedy upozornit, že Marx nebudoval své teorie na Hegelově triádě these, antithese a synthese. Nýbrž na vnitřních rozporech kapitalistické společnosti a, jak svědčí fakt existence SSSR, měl pravdu.

Promiňte, že jsem Vás svým dopisem obživoval. Píši to pro Vaši informaci, jelikož sám zdůrazňujete, že hledáte pravdu. Chci Vám být nápomocen při jejím hledání.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

František Halas:

PRÁNI

*Ne já bych nerad umíral
na lůžku při svici
a aby u mne někdo stál
smutný a plačící*

*Já ležet bych chtěl v lopuchách
co velkým listem svým
by zakryly můj pyšný strach
budu-li zbabělým*

Ze sbírky »Ladění«

Výsledky »Severské románové soutěže«. Jedno z vedoucích švédských nakladatelství se již před válkou spojilo s obdobným nakladatelstvím

V prostředí neupřímnosti je pravda věci vyplývanou.
JOSEF ČAPEK

norským a dánským a utvořily konsorcium pro soutěž na nejlepší severský román, napsaný v duchu Nobelově. Letos byly po prvé po válce děleny ceny — jednak tři »národné« a z nich pak byl vybrán nejlepší severský román. Soutěže se zúčastnilo 157 autorů, z toho 61 Švédů, 58 Norů a 38 Dánů. Z národní soutěže norské vyšel vítězný román Arna Skouena »Slavnost v Ports des Galets«, ze švédské román »Proč mandlovník nekvete« anonyma Anderse Karra; Dánové první cenu rozdělili mezi dva rukopisy. Za nejlepší z nich byl prohlášen pro své umělecké kvality román

Skouenův, třebaže prý neodpovídá plně »ideové« podmínce soutěže. Připadla mu tak i skandinávská cena ve výši 35 tisíc šv. korun. K. i.

»Defeat in the West« — Porážka na západě — Milton Shulman, nakladatelství Secker & Warburg, 15. — Autor byl kanadským zpravodaj. důstojníkem ve velmi vysokém postavení. Pracoval na přípravách invaze a vyslychal zajaté německé generály. Takto získaný materiál, doplněný podrobnou znalostí spojeneckého zpravodajství, dal Shulmanovi legitimaci napsat toto dílo.

3. LISTOPADU UPLYNULO
20 LET OD SMRTI
K. M. ČAPKA-CHODA

*Neodešel starý, odešel jen
eralý, podoban stromu — vel-
kánu na rodných horách, kte-
rý padl náhle, zlomen smrtí,
ač ani v kmeni ani ve větvích
nemaje stop vadnutí neb odu-
mírání. Ale proto, že svou sta-
tečnou korunu vysoko přesahoval
své druhy a tak spolu-
určoval podobu a ráz krajiny,
nepřestáváme se po něm ohlí-
žeti, když byl dávno již emizel
s obzoru. Bohudíky: to emizel
jenom K. M. Čapek-Chod-člověk.
K. M. Čapek-Chod-umělec
bude jistě i po fyzické smrti
trvalým účastníkem vývoje a
výboje českého umění romá-
nového.*

Arne Novák
V Almanachu České akademie
věd a umění 1928

Dr Václav Fiala:

CESTA ZA JEDNÍM SLOVIČKEM

Když jsme jednou z malebného Ejubu, kde naše cestovatelka nám připomenula několik citátů z Pierra Lotiho o této čtvrti a dokonce v přesné zkratce i děj Azyiádě, šli do sousední čtvrti, překvapila mě otázkou:

»Proč se vlastně dodnes říká ve všech průvodcích blachernská čtvrt, blachernský palác, blachernský chrám? Co to slovo znamená?«

Nevěděl jsem.

Znova se mi tato otázka vynořila, když jsem se pustil do konečné redakce své knihy. Nadarmo jsem prohlížel české slovníky. Marně jsem hledal vysvětlení v populární literatuře o Cařihradu. Zbytečně jsem se vyptával lidi, kteří v Cařihradě byli. Nakonec jsem počal vymýšlet hypotézy. Přišel jsem na svého přítele, zajímavějšího se o mou práci i o problém blachernské čtvrti, a povídám mu: »Já vím, jaké nehoráznosti dovedli vymyslet etymologové, ale když to pokušení je příliš veliké. Zkrátka a dobře, nemyslíte, že to slovíčko blachernský bylo mohlo být odvozeno od zlatých střech, kterými tam byl pokryt císařský palác? V Itálii přece podle olověných střech pojmenovali stavby jimi pokryté »Piombi«. A vzpomínáte si, že jedné části královského zámku ve Varšavě se říkalo Palác pod blacha, protože byla kryta plechem? Nevíte, jakého původu je to slovo?« Můj pří-

tel šel tedy do velkého etymologického slovníku a zjistil, že slovo »Blech« je starogermánského původu. Rázem jsem byl na koni. Nebyli snad Gotové také Starogermáni? Gotové obléhali Cařihrad, ale Gotové také sloužili v císařské gardě, a to právě v době, když blachernská čtvrt vznikala. Bohužel moje radost neměla dlouhého trvání. Rozbil jsem svou hypotézu na padrt sám. Samohláská e přehlasuje leda v i, nikoli v široké a. Slovo vedle toho také o koncovku řeckého slova, jež mi vůbec nešla dohromady se starogermánským pojmem. Prohlížel jsem znova různé popisy Cařihradu. Francouzi říkali řádově Palais des Blachernes, Němci Viertel der Blachernen, a k dovršení zmatku používali záhadného slova jednou jako singuláru a po druhé jako plurálu. Nakonec jsem šel i ke starším pramenům. V Ottově naučném slovníku psával přece o Orientě Prášek, co kdyby? Další komplikace. Náš badatel mluví rovněž jen o blachernské čtvrti a v závorce uvádí řecký název »blacherna« s přízvukem na prvním a, ale vic nic. Jde teď o prvý pád ženského rodu nebo o množné číslo záhadného podstatného jména středního rodu »blachernon«? I počali jsme s mým přítelem knout historikům, proč nedovedou uvést alespoň v závorce původní smysl cizího slova. Můžeme-li se dočíst, že Pera znamená na druhé straně nebo onde. Jedi-kulé Sedmero věži, Top-kapu U dělové brány, Dolma bagče Za-

hrada tykvi, snad bychom se měli od odborníků, popisujících Cařihrad, též dovědět, co byl slavný palác v Blacherně či v Blachernách. »Počkejte,« povídá můj učený přítel, »já se zeptám jednoho známého odborníka, ten to bude jistě vědět.« Za dva dny přišel s odpovědí. Náš badatel měl skutečně jasnou představu o blachernském paláci, přesně popsal, jak vypadají jeho zříceniny, ale vložil slovo blachernský nedovedl. Prý se podívá do odborné literatury a zatelefonuje. Netelefonoval. S druhým odborníkem to dopadlo stejně. Když jsme, již skoro resignovali, že nešťastný rebus rozluštíme, a já jsem byl odhodlán, že si ve svém popisu Cařihradu budu počínat jako moji slavnější předchůdci, přála mi náhoda. V jednom moderním slovníku jsem se neočekávaně dočetl, že »blacherniotissa« jest ustálený výraz pro Bohorodičku, vymalovanou na byzantských ikonách jako Maria orans čili Maria orodující. Záhadná blachernská čtvrt se tedy jmenuje česky U orodující Bohorodičky nebo docela prostě Mariánská, pravděpodobně podle kostela, jež tam dala postaviti císařovna Pulcheria u pramene, považovaného za zázračný. Milí badatelé, je tohle potřeba? Tolik vyplývá energie pro jedno slovíčko! Či vám to nevdadlo, že jste používali ve svých knihách vytrvale stále totéž slovo a nevěděli, co znamená?

Vymaloval knihy »Věčný epos Balkánu«.

Z BAJEK KARLA ČAPKA

Vůdce

Všichni ze mnou, a já vás vyvedu z listopadu do prosince.

Otrok

Já bych ledacos dovedl, jen kdyby mně to někdo poručil.

Činitel

To by tak hrálo, aby někdo jiný chtěl něco dělat v oboru, ve kterém já pracuju z lásky k věci!

Láska k národu

Jen naše strana ctí nás velkým a hrdinným národ. Všichni ostatní jsou sami zrádci, zbabělci, zaprodanci a padouši.

Otrok

Poslouchat, to znamená mít podíl na moci svého pána.

Jeden z usměrněných

To je báječný pocit, že také já jsem My.